

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

На правах рукопису

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

**МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ
ДЕКОРАТИВНОГО МАЛЮВАННЯ**

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

Виконала:

Кравченко Анна Сергіївна

62-1МДО група

факультет дошкільної освіти

Науковий керівник:

Куліш Інна Дмитрівна

канд.пед.наук, доцент

Анотація.

Магістерська робота присвячена дослідженню теоретичних та методичних засад національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання. Актуальність теми зумовлена потребою сучасного українського суспільства у вихованні покоління, яке усвідомлює свою національну ідентичність, любить і поважає Батьківщину, шанує культурну спадщину, мову та традиції українського народу.

У роботі проаналізовано психологічні особливості дітей старшого дошкільного віку, розкрито сутність і значення патріотичного виховання в умовах дошкільного закладу. Визначено роль декоративного малювання як ефективного засобу формування національної свідомості, що поєднує естетичний, пізнавальний та емоційно-ціннісний вплив.

Запропоновано систему роботи з національно-патріотичного виховання, побудовану на основі використання декоративного малювання та елементів народного мистецтва. Система передбачає цілеспрямоване ознайомлення дітей із символами, орнаментами, традиційними мотивами української культури та залучення їх до творчої діяльності, що сприяє розвитку любові до рідного краю.

Розроблено діагностичний інструментарій для визначення рівнів сформованості національно-патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Подані методичні рекомендації можуть бути використані вихователями закладів дошкільної освіти та у процесі підготовки майбутніх педагогів.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, діти старшого дошкільного віку, декоративне малювання, народне мистецтво, національна ідентичність, культурна спадщина.

Annotation.

The master's thesis is devoted to the study of the theoretical and methodological foundations of national and patriotic education of older preschool children through decorative drawing. The relevance of the topic is determined by the need of modern Ukrainian society to raise a generation that is aware of its national identity, loves and respects its homeland, and honors the cultural heritage, language, and traditions of the Ukrainian people.

The paper analyzes the psychological characteristics of older preschool children, reveals the essence and significance of patriotic education in preschool institutions, and identifies the role of decorative drawing as an effective means of forming national consciousness that combines aesthetic, cognitive, and emotional-value influences.

A system of work on national and patriotic education is proposed, based on the use of decorative drawing and elements of folk art. The system provides for purposeful familiarization of children with symbols, ornaments, and traditional motifs of Ukrainian culture, as well as their involvement in creative activities that foster love for their native land.

A diagnostic toolkit for determining the levels of national and patriotic feelings formation in older preschool children has been developed. The methodological recommendations provided can be used by preschool teachers and in the training of future preschool educators.

Key words: *national and patriotic education, senior preschoolers, decorative drawing, folk art, national identity, cultural heritage.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	11
ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	
1.1. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема.....	11
1.2. Особливості національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку	19
1.3. Декоративне малювання як засіб національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку	25
Висновки до першого розділу.....	35
РОЗДІЛ 2. ДЕКОРАТИВНЕ МАЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ	38
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ	
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	
2.1. Діагностичний інструментарій для виявлення рівнів національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.....	38
2.2. Система роботи з національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання	48
Висновки до другого розділу.....	88
Рекомендації для вихователів	90
ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97
ДОДАТКИ.....	102

ВСТУП

У сучасних умовах, коли Україна переживає складні суспільно-політичні виклики, питання формування національної самосвідомості та патріотизму набуває особливої значущості. Саме в дошкільному віці закладаються основи особистості, формуються моральні орієнтири, відчуття належності до своєї країни, рідного краю, народу. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку сприяє розвитку любові до Батьківщини, поваги до її традицій, мови, культури та історії.

В умовах війни, яку веде Україна за свою незалежність і територіальну цілісність, надзвичайно важливо з раннього віку прищеплювати дітям почуття гордості за свою державу, виховувати повагу до захисників, символів держави, вчити шанувати героїв, історичну пам'ять народу. Систематична робота з національно-патріотичного виховання в закладах дошкільної освіти є запорукою формування активної, відповідальної та свідомої особистості, здатної у майбутньому брати участь у розвитку української держави.

Національно-патріотичне виховання є ще й важливим аспектом формування світогляду дітей, особливо у дошкільному віці. Цей процес спрямований на розвиток любові до рідної землі, шанування культурних традицій і формування почуття відповідальності за свою країну.

Нормативна база патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні включає кілька ключових документів, які регулюють процес виховання патріотизму в закладах дошкільної освіти, зокрема це Закон України «Про освіту», Базовий компонент дошкільної освіти, Закон України «Про дошкільну освіту» [16]

Так, в основу Стандарту, Базового компоненту дошкільної освіти, покладено традиційні для дошкільної освіти ідеї гуманістичної педагогіки, ідеї про патріотичне і громадянське виховання [1].

Закон України «Про освіту» [17] окреслює ключові засади національного виховання, які є важливими й для формування особистості дітей дошкільного

віку. Він спрямований на утвердження в освітньому процесі таких цінностей, як національна ідентичність, громадянська відповідальність, моральні орієнтири та повага до законів. Зокрема, акцент робиться на вихованні любові до Батьківщини, поваги до державних символів, традицій і культури українського народу. Закон передбачає формування в дітей почуття відповідальності за майбутнє країни, усвідомлення своїх прав і обов'язків як громадян. Окреме значення надається морально-етичному вихованню на основі загальнолюдських цінностей і норм – через розвиток поваги до інших людей, їхніх прав, формування чуйності, доброзичливості та справедливості. Також важливою складовою є ознайомлення дітей з основними нормами правопорядку, правилами життя в суспільстві та виховання поваги до закону. Усі ці принципи становлять основу для створення освітніх програм і методичних підходів, які використовуються в закладах дошкільної освіти з метою національно-патріотичного виховання дітей.

У Законі України «Про дошкільну освіту» [16] також закладено фундаментальні засади патріотичного виховання, що є невід'ємною складовою цілісного розвитку дитини. Закон підкреслює, що дошкільна освіта має забезпечувати формування у дітей любові до рідної землі, мови, родини, поваги до національних символів, історії, традицій та культури українського народу.

Одним із пріоритетних завдань дошкільної освіти визначено виховання у дітей почуття національної гідності, громадянської самосвідомості та поваги до державних і суспільних цінностей. Патріотичне виховання розглядається як систематичний процес, що охоплює всі сфери діяльності дитини в закладі дошкільної освіти: гру, спілкування, працю, пізнання навколишнього світу, творчість.

Закон наголошує на важливості збереження та продовження національних традицій, передачі дітям духовної спадщини українського народу, формування у них почуття причетності до життя своєї країни. Патріотичне виховання тісно поєднується з розвитком мовлення, художньо-естетичних здібностей, емоційної сфери, моральних якостей та соціального досвіду дитини.

Таким чином, Закон «Про дошкільну освіту» визначає патріотичне виховання як один із базових напрямів освітнього процесу, що має сприяти гармонійному розвитку дитини, формуванню в неї активної громадянської позиції та любові до України.

До засобів національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку відносяться різноманітні форми і методи роботи, спрямовані на формування у дітей любові до Батьківщини, поваги до її традицій, культури, історії та мови.

Одним із найважливіших засобів є *художня література*: казки, вірші, оповідання українських авторів, які знайомлять дітей із національними героями, народною мудрістю, моральними цінностями. Велике значення мають *народознавчі заняття*, під час яких діти пізнають звичаї, обряди, свята, національний одяг, символіку, народні ігри та пісні. Серед засобів також важливе місце займає *українська мова* як основа національної ідентичності – її розвиток і збагачення є ключовим елементом виховання.

До ефективних засобів належать також *екскурсії до історичних місць*, музеїв, участь у святкуванні державних і народних свят, ознайомлення з українськими символами – прапором, гербом, гімном, національними атрибутами.

Значущу роль відіграють *ігрова діяльність, театралізовані вистави патріотичної тематики, спільна праця з виготовлення поробок, листівок для воїнів-захисників України*. Крім того, важливим засобом є *приклад дорослих* – вихователів і батьків, які своїми діями, мовою, поведінкою демонструють любов до рідної землі. Усі ці засоби в комплексі сприяють формуванню національної свідомості, гордості за свою країну та вихованню справжніх патріотів України ще змалку.

Ще одним із ефективних засобів є *декоративне малювання*, яке дозволяє дітям пізнавати культурне багатство своєї нації через творчість. Декоративне малювання, як один із видів образотворчої діяльності, є ефективним інструментом для стимулювання національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Воно не лише сприяє розвитку художнього смаку

та естетичного сприйняття, але й допомагає дітям експериментувати з формами, кольорами та композиціями, що, у свою чергу, розвиває їхню уяву та фантазію. Декоративне малювання також стимулює розвиток дрібної моторики, що є важливим елементом підготовки до шкільного навчання.

Питання формування патріотичних почуттів і цінностей у дітей через ознайомлення з культурною спадщиною свого народу та залучення до різних видів мистецтва висвітлюється в педагогічній спадщині видатних українських мислителів і педагогів, зокрема Г. Ващенка, О. Духновича, А. Макаренка, С. Русової, К. Ушинського, В. Сухомлинського. Цю ж проблематику продовжують досліджувати й сучасні науковці, серед яких П. Вербицька, Т. Гавлітіна, М. Качур, О. Коберник, О. Коркішко, В. Мірошніченко, С. Оришко, М. Павленко, О. Сухомлинська [8].

Теоретичні й методичні засади патріотичного виховання особистості розглянуто у працях І. Беха, К. Чорної, К. Журби та І. Шкільної, які акцентують увагу на формуванні національно-культурної ідентичності. Значний внесок у розробку питань національної свідомості та патріотичних цінностей в умовах освітнього середовища зробили В. Кремень, Ю. Логвиненко, В. Матешук [8].

Також варто відзначити дослідження Т. Василевської, К. Ващенко, І. Вільчинської, І. Дзюби, Т. Ільїної, Н. Мойсеюк, О. Сидорової, О. Сухомлинської, які присвячені вихованню патріотично налаштованої, національно свідомої молоді. Засоби художнього краєзнавства в контексті патріотичного виховання аналізуються в роботах С. Долецької та М. Качур, а потенціал музейної педагогіки – у працях О. Квас та С. Волошиної [7].

Окремі науковці розглядають патріотичне виховання **саме дітей дошкільного віку**. Серед них Л. Косинська (виховання любові до рідного міста), С. Тесленко (національно-патріотичне виховання старших дошкільників), Н. Борисова, І. Логвіненко, О. Тарасова, О. Христич, Л. Швайка (виховання патріотизму в умовах ЗДО), а також В. Майборода, яка досліджує можливості мистецтва в цьому процесі. Вагомий внесок у розробку окремих аспектів національно-патріотичного виховання також зробили Л. Березівська,

С. Гончаренко, С. Лопатюк, О. Савченко, Н. Скотна, Г. Корж та інші провідні українські науковці [8].

Таким чином, проведений аналіз нормативної бази, сучасного суспільно-політичного контексту, а також наукових праць класиків і сучасних дослідників дає всі підстави стверджувати, що тема національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання є надзвичайно актуальною. Тому ми й обрали тему нашої наукової розвідки **«Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання»**.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й розробити систему роботи з національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання.

Об'єкт дослідження: процес національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: система роботи з національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання.

Завдання дослідження:

1. Дослідити національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічну проблему та особливості національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

2. Обґрунтувати декоративне малювання як засіб національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку

3. Розробити діагностичний інструментарій для виявлення рівнів національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку та систему роботи з національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання

4. Запропонувати рекомендації для вихователів щодо національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання.

Добір *методів дослідження* здійснювався з урахуванням характеру об'єкта й предмета, а також відповідно до визначених цілей і завдань. У дослідженні використовувались теоретичні методи — зокрема аналіз, зіставлення та інтерпретація різних підходів до вивчення проблеми, а також узагальнення наукових і методичних джерел у галузі психології, педагогіки й дошкільної освіти. Це дало змогу окреслити науково-теоретичні основи національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що його результати доповнюють і вдосконалюють усталені підходи до патріотичного виховання дошкільників, а також висвітлюють нові можливості педагогічного впливу, які можуть бути ефективно використані в освітньому процесі для формування національно свідомої особистості.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (45 найменувань), 4 додатків.

Повний обсяг магістерської роботи становить 109 сторінок, основний текст – 100 сторінок.

Апробація.

Глухівські наукові читання – 2025. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» - м. Глухів 10-12 листопада 2025 рік. XV Міжнародна інтернет-конференція молодих учених та студентів.

Всеукраїнська студентська конференція «Дошкільна та спеціальна освіта в умовах модернізації: проблеми, інновації, перспективи» - 30 травня 2025 рік. Карпатський Національний Університет імені Василя Стефаника.

XV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» м. Кам'янець-Подільський 9-10 квітня 2025 рік.

The III INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
«MODERN HIGHER EDUCATION: ACHIEVEMENTS, CHALLENGES, AND

DEVELOPMENT PROSPECTS IN UNCERTAIN TIMES» UKRAINE
Zaporizhzhia, October 10-11 2025 №947/31-28;

VII Всеукраїнська студентська науково-практична інтернет-конференція з міжнародною участю «Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до Європейського освітнього простору» 13-14 березня 2025 року м. Глухів.

Міжнародна науково-практична конференція Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти. м. Кам'янець-Подільський, 9–10 квітня 2025 р

Пройдено наукове стажування “EU Social Inclusion” Competences gained.
17 – April 18, 2025 Certificate № 2025SI005-000357 Jean Monnet Centre of Excellence ESSIE RASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH-UA-COE;

Надруковано тези:

«Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання» Збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції здобувачів фахової передвищої і вищої освіти, аспірантів і молодих учених здобувачі освіти. м.Глухів, С.323-325;

«МИСТЕЦТВО МАЛЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ» Глухівські читання – 2025. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : збірник матеріалів XV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10 12 листопада 2025 р.) / Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2025. С. 1981- 1985

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема

У сучасних реаліях, коли українське суспільство переживає складні трансформаційні процеси, особливої значущості набуває формування у дітей дошкільного віку національної самосвідомості, патріотичних почуттів, любові до Батьківщини. Саме в дошкільному віці закладаються основи характеру, моральних орієнтирів і ціннісних установок, які значною мірою визначають подальший розвиток особистості. Відтак, питання національно-патріотичного виховання потребує комплексного підходу – як з педагогічної, так і з психологічної точки зору.

Розгляд національно-патріотичного виховання як психолого-педагогічної проблеми передбачає дослідження впливу виховного середовища на емоційно-вольову сферу, соціальну адаптацію, формування національної ідентичності дитини. Водночас важливо враховувати вікові особливості дітей старшого дошкільного віку, їхнє сприймання навколишнього світу, потребу в емоційному відгуку, наслідуванні та символічному осмисленні культурного досвіду.

Вивчення наукових джерел свідчить про те, що в сучасній освітній системі національному вихованню надається особливо важливе значення. Водночас у науковому середовищі простежуються різні підходи до трактування цього поняття. Відповідно до положень Національної доктрини розвитку освіти, національне виховання має охоплювати всі етапи освітнього процесу, сприяти всебічному, гармонійному та цілісному розвитку особистості, формуванню її здібностей і талантів, що, у свою чергу, збагачує інтелектуальний потенціал нації, її духовність і культурну спадщину [34].

У Концепції національного виховання зазначено, що народ упродовж багатьох поколінь сформував власну систему поглядів, переконань, ідеалів, традицій і звичаїв, яка спрямована на формування світогляду та ціннісних орієнтирів молоді, а також на передачу їй соціального досвіду та культурного надбання попередніх поколінь [25].

Згідно з визначенням, наведеним в Українському педагогічному словнику, національне виховання – це історично сформована та зумовлена самим народом система ідеалів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціального впливу, що забезпечує організацію життя й діяльності підростаючого покоління. У цьому процесі діти засвоюють духовну та матеріальну культуру свого народу, у них формується національна самосвідомість, і відбувається духовне єднання поколінь. Національне виховання передбачає виховання дітей на основі українського виховного ідеалу, спираючись на багатовікові традиції, родинні цінності, народну педагогіку та наукову освітню думку, що втілює найкращі зразки виховної мудрості українського народу [14].

Варто враховувати, що в сучасному суспільстві поняття «національний» різними етнічними групами, які проживають в Україні, сприймається неоднозначно – кожен вкладає у нього власний зміст. Крім того, за останній час це слово набуло ширшого і більш узагальненого вжитку (наприклад, у таких сполученнях як «національний банк», «національна телерадіокомпанія» тощо). Саме тому в теперішніх умовах поняття «національне виховання» має багатозначний характер. З одного боку, національне виховання – це система виховних впливів, яка формується в межах державної ідеології та відповідає завданням розбудови України як незалежної країни. Такий підхід охоплює всіх громадян незалежно від етнічної належності та ставить перед ними однакові вимоги, акцентуючи увагу на загальнонаціональних цінностях [9].

З іншого боку, під цим поняттям розуміють процес виховання, спрямований на утвердження національної ідентичності саме українського народу – це зусилля, що сприяють пробудженню глибокої етнічної

самосвідомості, включення особистості в духовне, культурне та економічне життя своєї нації, у творення національних цінностей. У цьому розумінні термін близький до таких понять, як «патріотичне виховання» або «громадянське виховання».

У нашому дослідженні ми спиратимемось на позицію, згідно з якою національне виховання є складником української виховної традиції і покликане формувати в особистості патріотизм і національну свідомість. Воно базується на історико-культурній спадщині, народній мудрості, звичаях, традиціях і духовних орієнтирах. Такий тип виховання триває впродовж усього життя людини, сприяє утвердженню національної гідності, формує відповідальне ставлення до розвитку держави та почуття гордості за рідну країну [22].

Сьогоднішнє трактування національно-патріотичного виховання визначається потребами українського суспільства та держави. У чинних освітніх документах патріотизм тлумачиться як щира любов до рідного народу й України загалом [24]. Наголошується, що невід'ємною рисою українського патріотизму має бути активна турбота про добробут свого народу, сприяння розбудові України як демократичної, правової та соціальної держави, а також готовність захищати її незалежність.

Згідно з державними нормативами, виховання дітей дошкільного віку має бути спрямоване на засвоєння рідної мови як у родинному середовищі, так і в умовах дошкільного закладу; стимулювання пізнавальної активності; розвиток творчого та художнього потенціалу через гру та інші форми діяльності. Також важливим є формування навичок культури спілкування, виховання поваги й любові до батьків, родини та Батьківщини, закладання основ трудового виховання, екологічної свідомості та моральної орієнтації на національні й загальнолюдські цінності [15].

У Законі України «Про дошкільну освіту» серед ключових завдань зазначається: виховання в дітей почуття любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до традицій і звичаїв народу, державної та родинної мови, національних цінностей українського народу, а також

відкритості до культурних надбань інших народів і націй, формування усвідомленого ставлення до себе, свого соціального оточення та довкілля [16].

У цьому контексті головним завданням національно-патріотичного виховання дошкільнят є закладання основ національної самосвідомості – усвідомлення своєї належності до певного народу, що проявляється в етнічній ідентифікації, тобто ототожненні себе з певною етнічною спільнотою.

Вирішення питання формування національної свідомості у дітей дошкільного віку ускладнюється насамперед віковими особливостями. У цьому віковому періоді особистісні якості ще не є сформованими остаточно – вони лише починають розвиватися. Водночас саме в цей час надзвичайно важливо закласти основу, на якій згодом вибудується цілісна громадянська позиція патріота. Дошкільний вік відкриває значні можливості для ефективного виховного впливу, і цим потрібно вміло скористатися.

Фахівці в галузі психології переконливо підкреслюють особливу роль дитинства у становленні особистості. Зокрема, відомий український науковець І. Бех вважає, що процес виховання особистості має розпочинатися ще з першого року життя дитини. На його думку, саме дошкільний вік є періодом, у якому закладаються основи високих соціальних мотивів і благородних почуттів. Те, як ці якості будуть сформовані на ранніх етапах життя, значною мірою визначає подальший розвиток дитини [2].

Аналізуючи принципи й напрями дошкільного виховання, вчений акцентує увагу на важливості національної орієнтації цього процесу. Це, передусім, означає необхідність формування у дитини самосвідомості, виховання почуття любові до рідної землі, свого народу та поваги до його культурної спадщини [4].

Науковці зазначають, що до шести років емоційні реакції дитини стають більш стабільними й врівноваженими. Водночас саме емоції залишаються головним рушієм дитячої активності. У цьому віковому періоді діти починають орієнтувати свою поведінку на моральні норми. Наприклад, вони відчують гордість за власні вчинки, особливо якщо отримують схвальну оцінку від

дорослих. Усвідомлюючи суспільно значущі цінності, дошкільнята починають пишатися професійними досягненнями своїх батьків і їхнім становищем у соціумі [12].

Наприкінці дошкільного віку дитина вже здатна не лише осмислювати себе як особистість, а й усвідомлювати своє місце в суспільстві. Оскільки саме в цьому віці закладаються основи характеру й свідомості, що визначають майбутню особистість, можна стверджувати: дошкільний період є надзвичайно важливим для становлення національної самосвідомості та патріотичних почуттів. Адже, як зазначається у наукових джерелах, дитина «...з перших днів життя вбирає в себе національний і соціальний дух, що формує в ній характерні риси та якості, притаманні саме її народу» [12].

О. Вишневський у своїх дослідженнях окреслює три етапи становлення національного самоусвідомлення. Першим етапом він визначає ранню етнічно-територіальну самосвідомість, або ж етнізацію. Саме на цьому етапі, що припадає на період дошкільного дитинства, за словами науковця, формується «коріння патріотизму», тобто закладаються базові передумови національної самосвідомості [9].

З перших днів життя дитина занурена в етнокультурне середовище: вона чує материнську мову, колискові пісні, слухає казки, які розповідає бабуся. У міру дорослішання вона починає брати участь у народних обрядах, святах, співає народні пісні, долучається до елементів традиційної культури.

Дошкільнята беруть активну участь у народних традиціях, таких як колядки, щедрівки, гаївки, розпис писанок, вертеп. Ці звичаї мають вагомий виховний потенціал, оскільки підкріплюються авторитетом громади та мають повторюваний, циклічний характер. У родині та в дошкільному закладі діти засвоюють повагу до видатних постатей української історії та культури, до ідеалів, за які вони боролися. Вони беруть участь у заходах з вшанування пам'яті таких осіб, вивчають національні та етнічні символи, що сприяє формуванню культу рідного дому, родини, предків і малої батьківщини.

У цьому віці світогляд дитини ще перебуває в казково-міфологічній площині, тож її уявлення про етнічну належність формуються через яскраві, чарівні образи з казок, легенд, міфів і традиційних ігор. Дитина співпереживає разом із казковими героями та ототожнює себе з ними, що сприяє становленню її етнічної самосвідомості.

Формування патріотичних почуттів у дошкільному віці найбільш ефективно через емоційно забарвлені категорії – співчуття, доброту, любов до близьких. Такі почуття народжуються з інтересу дитини до свого найближчого оточення – родини, домівки, рідного міста чи села, які вона щоденно бачить, відчуває як «свої» і тісно з ними ототожнює себе [37].

На думку Т. Поніманської, важливим чинником у формуванні національних почуттів і складників національної свідомості в ранньому віці є їхнє моральне спрямування. Моральні навички поведінки є невід'ємною частиною загального розвитку дитини та виступають основою для патріотичного виховання, оскільки саме вони визначають її вчинки, ставлення до довкілля, дорослих і ровесників [37].

Патріотизм, як комплексна особистісна характеристика, охоплює морально-емоційне ставлення дитини до самої себе, до інших людей, до своєї країни, нації, а також до матеріальних і духовних цінностей, що створені суспільством [21].

О. Лещенко визначає кілька ключових компонентів, які, на його думку, слід включити до змісту патріотичного виховання дітей дошкільного віку [30]

По-перше, це виховання поваги до місця народження та постійного проживання як до своєї малої батьківщини. У дитини має формуватися любов до рідного краю, готовність піклуватися про нього, підтримувати місцеві традиції, відчувати глибоку прив'язаність до цієї території на все життя. Залежно від рівня усвідомлення, інтелектуального розвитку та сформованості самосвідомості, межі поняття «батьківщина» для дитини можуть варіюватися – від рідного дому до всієї області.

По-друге, важливо прищеплювати повагу до своїх предків, доброзичливе та толерантне ставлення до земляків, прагнення підтримувати їх, допомагати й утримувати від негативних вчинків. Найвищим виявом патріотичного ставлення є бажання добробуту не лише собі, а й усім співвітчизникам – тобто усвідомлення себе як частини громадянського суспільства.

По-третє, патріотизм має проявлятися в реальних, щоденних вчинках на користь рідного краю – від дбайливого ставлення до власного будинку, під'їзду, добрих стосунків із сусідами – до активної участі в розвитку свого населеного пункту, регіону та країни загалом.

У цьому зв'язку основними напрямками патріотичного виховання дошкільників є: формування уявлень про сім'ю, рід, родовід; вивчення рідного краю (краєзнавство); ознайомлення з суспільними явищами; набуття знань про історію своєї держави, її символіку; знайомство з традиціями та культурною спадщиною народу; формування уявлень про людство як спільність народів [37].

Таким чином, можна зробити висновок, що засоби патріотичного виховання дітей дошкільного віку є різноманітними, але їхня результативність залежить від цілісного та гармонійного поєднання. До основних засобів належать: досягнення матеріальної й духовної культури: вивчення рідного краю, фольклорна спадщина (казки, легенди, прислів'я, приказки, пісні), художня література, засоби масової інформації, твори образотворчого, театрального та декоративно-ужиткового мистецтва тощо; форми та види організації освітньої діяльності: гра, праця, спілкування, фізична активність, участь у традиціях (звичаях, обрядах) тощо.

Надзвичайно важливу роль у процесі національно-патріотичного виховання відіграє рідна мова, яка з перших років життя відкриває дитині доступ до цінностей національної культури. Сам розвиток дитини спочатку нерозривно пов'язаний з тією мовою, яка відповідає особливостям її духовного становлення та менталітету нації. Через мову формуються впевненість у собі, віра у власні сили, внутрішня стійкість і самоповага. Мова є засобом адаптації,

самореалізації та збереження ідентичності. Як влучно зазначено: «Малюк повинен занурюватися саме у свою національну культуру й мову». Усе, що дитина засвоює у ранньому віці, глибоко закарбовується в її свідомості. Розвиток мовлення й збагачення рідної мови – це надійний шлях до духовного зростання та формування патріотичних почуттів [9].

Ще одним природним джерелом патріотизму є довкілля. Природа – через клімат, рельєф, погодні умови, навколишнє середовище – завжди впливала на людину, формуючи її життєвий уклад та національний характер. З раннього дитинства любов до Батьківщини формується завдяки двом джерелам: етнокультурному (мова, пісня, мистецтво, традиції) і природному – рідному середовищу, яке дитина пізнає змалку: рідна домівка, вулиця, краєвиди, флора і фауна своєї місцевості [9].

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, сі громадянських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації. [16].

Отже, національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку є складною психолого-педагогічною проблемою, що вимагає комплексного й системного підходу. Дошкільний вік визначається як особливо сенситивний період для формування основ національної самосвідомості, моральних якостей, патріотичних почуттів і загальнолюдських цінностей. У цей період закладаються базові соціальні орієнтири особистості, формуються уявлення про рідну землю, культуру, традиції та народну історію, які є підґрунтям громадянської позиції у майбутньому.

Національно-патріотичне виховання має бути органічно інтегроване в усі сфери життєдіяльності дитини, забезпечувати її емоційно-позитивний досвід належності до своєї нації, формувати почуття гордості за Батьківщину, повагу до культурної спадщини рідного народу, а також толерантність і відкритість до представників інших національностей. Педагогічні впливи мають ґрунтуватися на поєднанні народних традицій, сімейного виховання, рідної мови, мистецтва та природного оточення.

Психологічний аспект національно-патріотичного виховання полягає у врахуванні вікових особливостей емоційного, когнітивного та соціального розвитку дітей, орієнтації на їхню чутливість до позитивного прикладу, потребу у наслідуванні, емоційній підтримці й безпосередній участі в культурних практиках. Система виховного впливу повинна бути спрямована на розвиток особистісної зрілості дитини, виховання любові до рідного краю та людей, формування відповідального ставлення до суспільства й держави.

Таким чином, національно-патріотичне виховання в дошкільному віці є важливою основою становлення особистості дитини, розвитку її національної ідентичності та громадянської свідомості, що є запорукою збереження національної єдності, культурної спадщини й сталого розвитку українського суспільства.

1.2. Особливості національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку

У сучасних умовах розвитку української держави особливої актуальності набуває питання формування патріотичних почуттів і національної самосвідомості у молодого покоління. Виховання особистості, яка є справжнім патріотом, свідомим громадянином і духовно розвиненою людиною, є тривалим і багатограним процесом. Він вимагає від педагогів і батьків постійного самовдосконалення, глибокого усвідомлення суспільних цінностей,

прикладу особистої поведінки, розуміння виховних пріоритетів та обґрунтованого вибору найефективніших методів і форм роботи з дітьми.

Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Концепція дошкільного виховання в Україні чітко визначають основну мету, ключові завдання та стратегічні напрями розвитку дошкільної освіти, орієнтуючи її на виклики сучасного економічного й духовного розвитку суспільства. Головним орієнтиром оновлення змісту діяльності дошкільних закладів є широке використання етнокультурних і регіональних особливостей, народної педагогіки, національної культури, досягнень сучасної науки та кращих світових педагогічних практик [33].

Вагомий внесок у становлення теоретичних засад патріотичного виховання дітей зробили видатні українські педагоги-класики, серед яких Г. Сковорода, О. Духнович, С. Русова, О. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепіга та інші мислителі.

Так, Г. Сковорода мав великий вплив як на своїх сучасників так і на сучасне українське суспільство. Актуальність робіт Григорія Савича в сучасному контексті пояснюється тим, що на вершині його наукової і літературної діяльності стоїть людина. «Кожен повинен пізнати свій народ і у народі пізнати себе», – наголошував Г. Сковорода. «Якщо ти українець, будь ним, – писав він. – Якщо ти поляк, то будь поляком... Все добре на своєму місці і своїй мірі». Ідеї та думки Г. Сковороди, які є актуальними і в наш час. [38].

Сучасні підходи та актуальні тенденції патріотичного виховання молоді знайшли відображення у працях таких науковців, як І. Бех, В. Борисов, М. Боришевський, П. Гнатенко, Д. Ельконін.

М. Боришевський доцільною умовою формування особистості громадянина вважає опору на національні та загальнолюдські цінності. Він наголошує, що поєднання національних традицій із загальнолюдськими ідеалами сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості, яка поважає власну історію, культуру, мову й водночас здатна з розумінням і толерантністю

ставитися до культурних надбань інших народів. Такий підхід допомагає виховати гармонійну людину – свідомого громадянина своєї країни, патріота, що цінує свободу, людську гідність, справедливість і прагне до миру та соціальної злагоди у суспільстві. Залучення дітей дошкільного віку до національної культури через мову, народну творчість, звичаї й обряди водночас закладає основи гуманізму, взаємоповаги й відкритості до світу [27].

Особливу увагу формуванню національної самосвідомості у дітей старшого дошкільного віку приділяють автори концепції розвитку української дошкільної освіти, зокрема Л. Артемова, А. Богуш, Н. Лисенко, Т. Поніманська, О. Шевченко.

Погоджуємося з думкою А. Богуш, що кожна людина, яка народилася, живе, виховується, навчається, працює в певній країні має право ідентифікувати себе, своє власне «я» з глибоко ємним словом «громадянин»: «я громадянин України» [6].

Питання використання музичного фольклору як засобу патріотичного виховання розглядаються у наукових дослідженнях І. Хланти, В. Гошовського, В. Мадяр-Новак, С. Садовенко, Т. Стегайло, Т. Вовк та інших науковців. Зазначені дослідження складають значний науковий доробок.

Патріотичне виховання посідає одне з ключових місць у сучасній системі освіти. Відповідно до положень «Національної доктрини розвитку освіти», воно має бути присутнім на всіх етапах навчання дітей і молоді, сприяти всебічному розвитку особистості, її гармонійному становленню, розкриттю індивідуальних здібностей і талантів. На основі цього забезпечується зростання інтелектуального потенціалу нації, збагачення її духовності та культурних надбань [11].

Дошкільний період є надзвичайно значущим етапом у формуванні особистості дитини. Саме в цей час відбувається закладання основ самосвідомості та світоглядних уявлень, починається процес національно-культурного самоусвідомлення – поступове відчуття своєї належності до історично багатой та самобутньої нації. Крім того, саме дошкільний вік

відкриває значний потенціал для розвитку вищих моральних почуттів, серед яких важливе місце займає патріотизм. Фахівці в галузі психології та педагогіки зазначають, що оптимальним періодом для цілеспрямованого виховання патріотичних почуттів є вік близько п'яти років, коли у дітей активно розвивається інтерес до соціального середовища та суспільних взаємин. Водночас, навіть у старшому дошкільному віці діти ще не мають повного розуміння значення поняття «патріотизм».

Патріотизм – це природне відчуття любові та прихильності до рідної країни, її мови, культури й традицій; це глибоке моральне переживання, яке відображає найвищі духовні якості людини [10]. Проте на практиці трапляються викривлення цього поняття, коли дорослі, зокрема батьки та окремі педагоги, передають дітям спотворене уявлення про справжній патріотизм. Часто увага дошкільнят акцентується на зовнішніх символах – фарбування парканів у кольори державного прапора, прикрашання майданчиків чи дерев жовто-блакитними стрічками. Подібні дії призводять до формування у дітей поверхневого, демонстративного розуміння патріотизму, яке не спирається на глибокі внутрішні цінності та справжні патріотичні ідеали. Це значно ускладнює досягнення цілей патріотичного виховання, окреслених як у державних нормативно-правових документах, так і в науково-методичних рекомендаціях щодо організації національно-патріотичного виховання у дошкільних закладах.

Одним із ключових завдань патріотичного виховання у закладах дошкільної освіти є формування у дітей стійкого усвідомлення власної національної ідентичності, що виявляється у знанні ними історії, культури, звичаїв і традицій свого народу.

Ми поділяємо думку І. Беґа та К. Чорної, що на початковому етапі старшого дошкільного віку у дітей відбувається виокремлення особистісних цінностей, які активно засвоюються на емоційному рівні та знаходять своє відображення у поведінці, щоденній діяльності та взаємодії з оточенням. Саме у цьому віці починає формуватися певна соціальна дистанція при сприйнятті

поведінкових норм як серед ровесників, так і дорослих; спостерігається зростання орієнтації дитини на соціальне середовище, розвиток початкових навичок аналізу й оцінки суспільних відносин. Вже у шестирічному віці діти поступово усвідомлюють значущість суспільно корисної діяльності, демонструють здатність розрізняти та оцінювати соціальні явища, орієнтуючись на оцінки дорослих через призму власної практичної діяльності. Попри індивідуальні відмінності у формуванні ціннісних орієнтацій, саме шестирічний вік вирізняється особливою динамічністю цього процесу та значною активізацією становлення особистісних якостей [3].

У період старшого дошкільного віку важливим педагогічним завданням є розвиток у дитини вміння усвідомлювати себе як невід'ємну частину сім'ї, родинного кола, дитячого колективу; як мешканця рідного села або міста. Слід цілеспрямовано виховувати почуття любові до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни й її природи, прищеплювати шанобливе ставлення до рідної мови, звичаїв, побуту та культурних традицій [3].

О. Вишневський виділяє три етапи розвитку патріотичної свідомості людини:

1. Етап раннього етнічно-територіального самоусвідомлення є основою, фундаментом патріотичного виховання і здійснюється переважно в батьківській родині та в школі. Він припадає на дошкільний і молодший шкільний вік. На цьому етапі формується почуття патріотизму.

2. Етап національно-політичного самоусвідомлення, припадає на підлітковий вік, коли дитина з лона сім'ї та школи переходить у громадське середовище. На цьому етапі відбувається приєднання юнацтва до різноманітних дитячих і молодіжних громадських, політичних організацій і об'єднань, які в змозі допомогти виховати сьогоденного школяра, завтрашнього громадянина України.

3. Етап державницько-патріотичного самоусвідомлення, коли поняття «національного» виходить за межі етнічності та сягає рівня державності.

Характерними рисами цього етапу є вияв любові, поваги до своєї держави як головної мети нації [44].

Старший дошкільний вік відповідає першому етапу розвитку патріотичної свідомості – етапу раннього етнічно-територіального самоусвідомлення, який, за О. Вишневським, є фундаментом усього подальшого патріотичного виховання. У цей період у дітей формується первинне уявлення про рідну землю, родину, мову, культурні традиції та символи. Саме в цьому віці закладаються емоційно-ціннісні орієнтири – любов до найближчого оточення, почуття належності до Батьківщини, перші прояви гордості за свій народ.

Отже, патріотичне виховання на цьому віковому етапі має базуватися не стільки на знаннях, скільки на емоційному переживанні приналежності до рідного краю, включенні дитини в живий досвід традицій, звичаїв, національних свят та родинних цінностей. Це потребує тісної співпраці між сім'єю та закладом дошкільної освіти, а також створення виховного середовища, насиченого культурними й моральними сенсами, що сприяють формуванню у дитини основ патріотичного світогляду.

Загальновідомо, що до ефективних форм патріотичного виховання дітей дошкільного віку належать бесіди, екскурсії, ознайомлення з народними традиціями, спільні родинні заходи, ігри патріотичної тематики, робота з символікою, організація міні-музеїв і куточків України в закладі дошкільної освіти.

Особливу увагу слід звертати на процес організації патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. На цьому етапі ефективними є такі форми виховання, які передбачають активну участь дітей у культурно-патріотичних заходах, ознайомлення з державними символами, історичними пам'ятками, визначними постатями українського народу. Також важливо залучати дітей до різних видів творчої діяльності, спрямованої на формування почуття любові до рідної землі: виготовлення аплікацій, малюнків, проєктів на тему Батьківщини, участь у театралізованих дійствах, конкурсах, виставках, що

розкривають національну тематику. Систематична реалізація цих завдань сприятиме формуванню у старших дошкільників стійких патріотичних почуттів, гордості за свій народ і усвідомлення себе частиною української нації.

Проведений аналіз теоретичних джерел та практичних підходів до патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку дає підстави стверджувати, що цей процес є системним, багатограним і має особливе значення саме на етапі раннього етнічно-територіального самоусвідомлення, який, за О. Вишневським, є фундаментом подальшого розвитку патріотичної свідомості особистості. У цьому віці закладаються перші емоційні переживання, пов'язані з рідним домом, мовою, національними символами, традиціями, що й становить основу формування національної самосвідомості.

Патріотичне виховання дошкільників повинне здійснюватися з урахуванням їхніх вікових і психологічних особливостей, базуватися на принципах дитиноцентризму, гуманізму та культуровідповідності. Ретельно дібрані методи, форми та засоби виховного впливу мають не лише передавати знання про рідну країну, а й сприяти розвитку у дітей емоційної прив'язаності до рідної землі, пробуджувати гордість за свій народ, а також усвідомлення себе частиною української нації.

В умовах національно-культурного відродження України формування у дітей патріотичних почуттів і національної ідентичності набуває особливої актуальності. Саме в дошкільному віці відбувається становлення моральних норм, ціннісних орієнтацій і початкових уявлень про громадянську відповідальність. Це створює підґрунтя для виховання свідомих, активних громадян, які в майбутньому здатні долучитися до збереження, захисту й розвитку держави. У Додатку А в таблиці відображені узагальнені особливості патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку

1.3. Декоративне малювання як засіб національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку

У період становлення особистості в старшому дошкільному віці **особливого значення** набуває формування національної самосвідомості, почуття любові до рідної землі, мови, культури. Національно-патріотичне виховання у цьому віці має ґрунтуватися на емоційному сприйнятті дитиною навколишнього світу, що дає змогу ефективно впливати на формування ціннісних орієнтацій. Одним із потужних засобів у цьому процесі виступає *декоративне малювання* – вид художньо-естетичної діяльності, який поєднує творчість, емоції, образне мислення та національну символіку.

Звернення до елементів народного мистецтва в малюнках дітей дозволяє не лише розвивати їхній художній смак, а й занурювати у світ рідної культури – через кольори, орнаменти, традиційні сюжети. Зображення вишиванок, писанок, української хати, народних героїв стають не просто естетичними завданнями, а засобами візуального засвоєння національних цінностей. Саме тому декоративне малювання розглядається як ефективний інструмент національно-патріотичного виховання, що гармонійно поєднує виховні, пізнавальні та емоційно-естетичні компоненти розвитку дошкільника.

Декоративне малювання – це процес створення орнаментів за допомогою гуашевих фарб на папері або об'ємних виробів із глини. Цей вид діяльності, як і інші форми образотворчого мистецтва, сприяє розвитку естетичного сприйняття у дітей, виховує відчуття краси. Народне декоративне мистецтво приваблює малюків своєю яскравістю та простотою композицій, тому є надзвичайно близьким і зрозумілим для них. Під час ознайомлення з творами декоративного мистецтва різних регіонів та народностей України педагог має важливу місію – *формувати у дітей любов до рідної землі та повагу до праці людей, які створюють ці мистецькі витвори.*

Навчаючи декоративному малюванню, вихователь розвиває у дітей здатність помічати взаємозв'язок між основними компонентами орнаменту – кольорами, композиційною побудовою та формою елементів. Діти мають усвідомити, як змінюється орнамент залежно від форми й призначення

предмета, який він прикрашає, і зрозуміти значення доцільного оформлення. Так вони поступово вчаться бачити єдність форми та змісту.

Одним із ключових аспектів декоративного малювання є ознайомлення з поняттями ритму та симетрії, адже без них декоративне мистецтво не існує. Велике значення надається також розвитку кольорового сприйняття. У декоративному малюнку колір невіддільний від композиції, вони взаємодіють як одне ціле.

Заняття з декоративного малювання розпочинаються вже в середній групі дитячого садка, наприкінці першого та на початку другого кварталу. Спочатку діти виконують нескладні візерунки у вигляді примакування на смужках, далі – прикрашають килимки, послідовно добираючи кольори. Наступним етапом є оздоблення квадратної форми, де педагог демонструє порядок нанесення елементів орнаменту спочатку в кутах, а потім у центрі композиції [36].

Навчаючи дітей декоративному малюванню, педагог повинен розвивати у них уміння бачити взаємозв'язок між всіма компонентами узору, кольором, композицією, елементами форми.

Слід враховувати, що позитивний вплив предметного малювання на особистість дитини здійснюється лише за умови правильної організації цього виду діяльності. Видатні педагоги минулого Я. Коменський, Ф. Фребель, Песталоцці надавали великого значення дитячому малюванню [23]. Навчання дітей малюванню розглядалося як підготовка руки і ока до письма, як перша сходинка загальної системи навчання образотворчості.

На думку В. Мухіної, кваліфіковане навчання дитини малюванню передбачає оволодінню ними вираженими засобами якого-небудь напрямку в мистецтві. Дитина легко засвоює ці засоби в їх елементарній формі. У роботах А. Запорожця, В. Давидова, М. Поддьякова встановлено, що дошкільнята здатні в процесі предметної чуттєвої діяльності, у тому числі малюванні, виділяти суттєві властивості предметів і явищ, встановлювати зв'язок між окремими явищами і відображати їх в образній формі. Розроблення особистісно-розвивальних технологій малювання складає мету і предмет багатьох сучасних,

вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень і новаторської практики. У наш час цими питаннями займаються Г. Григор'єва, О. Дронова, Т. Козакова, Т. Комарова, Г. Сухорукова, Л. Шульга, В. Котляр та ін.

Перш ніж розглядати декоративне малювання як інструмент національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку, доцільно звернутися до ретроспективного аналізу особливостей малювання у дітей дошкільного віку.

Одним із перших дослідників, хто звернувся до психологічного аналізу дитячих малюнків, був італійський мистецтвознавець Коррадо Річі. У своїй праці «Діти – митці» (1887 р.) він на основі великої кількості зібраного матеріалу охарактеризував особливості дитячої образотворчої творчості. Водночас як у його роботі, так і в працях його послідовників, спостерігалось ідеалістичне тлумачення розвитку дитячого малюнка, що вважалося основним недоліком досліджень. Дитячі малюнки нерідко розцінювались як твори мистецтва, яким приписували більшу естетичну цінність, ніж роботам дорослих митців.

Більшість психологічних досліджень того часу зосереджувалася на вивченні малювання як процесу, а також на вікових особливостях зображувальної діяльності (Р. Кершенштейнер, І. Люку). Інші науковці – зокрема Е. Мейман і М. Рибніков – аналізували психологічні аспекти створення малюнків. Окрема група дослідників займалася питанням виявлення обдарованості дітей у процесі зображувальної діяльності: вони збирали велику кількість малюнків і класифікували їх за рівнем майстерності.

Особливу увагу приділяли також вивченню взаємозв'язку між інтелектуальним розвитком дитини та її здатністю до малювання. Наприклад, Ф. Гуденаф у своїх працях довів наявність високої кореляції між якістю дитячих малюнків і рівнем розумового розвитку. На цій основі він запропонував використовувати малювання як діагностичний тест інтелекту. Проте А. Шуберт висловив альтернативну думку: за його переконанням,

високий рівень виконання малюнка може свідчити не лише про інтелектуальні здібності, а й про емоційну глибину дитини.

Дослідники, серед яких О. Лазурський та інші, також підкреслювали тісний зв'язок між особистісними рисами дитини й особливостями її художньої діяльності [28].

У декоративному малюванні діти ознайомлюються з стилізованими рослинними, тваринними і геометричними елементами, вчать розуміти їх призначення, малювати, потім поєднувати в орнаментальну композицію – орнамент, візерунок, розпис і декорувати ними форми, предмети, зображення. Набуті навички дошкільники використовують у оздобленні виліплених з глини чи тіста фігурок, паперових виробів (макетів будиночків, транспорту, орігамі-виробів), серветок чи рушників, дерев'яних предметів, іграшкових меблів [40].

Декоративне малювання, як і всі види образотворчого мистецтва, розвиває у дитини відчуття прекрасного. Витвори народного декоративного мистецтва близькі дітям барвистістю, простотою композиції. Знайомлячи дітей з витворами декоративного мистецтва різних областей і народностей нашої країни, педагог повинен виховувати у дітей відчуття любові до Батьківщини, пошану до праці людей, що створюють ці витвори мистецтва.

Програмою занять з декоративних видів діяльності у ЗДО передбачені такі завдання у навчанні дітей:

- ✓ *розвивати естетичне сприйняття при безпосередньому ознайомленні з творами декоративного мистецтва – розписом, вишивкою, керамікою тощо;*
- ✓ *вчити дітей розуміти значення і красу декоративного малювання;*
- ✓ *вчити композиції візерунків на папері різної форми, на об'ємних та площинних предметах;*
- ✓ *вчити гармонійно поєднувати кольори та їх відтінки у декоративному малюванні;*
- ✓ *оволодіти технічними прийомами декоративного малювання;*

- ✓ *вчити виконувати колективні роботи, складати панно з окремих декоративних візерунків за мотивами петриківського розпису.*

Декоративне малювання вирішує наступні завдання:

- ✓ *розвивати у дітей відчуття композиції у зв'язку з побудовою узору на різних формах;*
- ✓ *розвивати відчуття кольору;*
- ✓ *розвивати здібності розрізняти стилі в декоративному мистецтві і використовувати їх окремі елементи в своїй творчості;*
- ✓ *удосконалювати технічні навички в малюванні пензлем і олівцем*
[32].

Навчаючи дітей декоративному малюванню, педагог повинен розвивати у них уміння бачити взаємозв'язок між всіма компонентами узору, кольором, композицією, елементами форми. У декоративному малюванні розвиток відчуття кольору виділяється як важливе завдання. Колір в розписному орнаменті тісно пов'язаний з композицією, в узорі вони невідокремлені один від одного. Опанувати всіма можливостями колірних поєднань діти дошкільного віку, природно, не можуть, хоча відчуття кольору починає розвиватися ще в переддошкільному віці.

Завдання використання кольору в декоративному малюванні ускладнюється починаючи з найбільш яскравих, контрастних поєднань і закінчуючи відтінками теплих і холодних кольорів в різних поєднаннях. Здійснення цих завдань можна почати тоді, коли діти опанують малювання простих образотворчих форм, оскільки потім буде потрібна концентрація уваги дошкільнят на новому завданні – розташуванні цих форм в певному порядку для отримання узору. Планомірне навчання декоративного малювання починається з середньої групи [32].

Звернемо увагу на ключові аспекти навчання декоративного малювання у старшій дошкільній групі.

Метою навчання декоративного малювання у дітей старшого дошкільного віку є розвиток естетичного сприйняття, формування художньої культури та прищеплення інтересу до народного мистецтва.

Основні завдання:

1. Формування у дітей вміння розпізнавати засоби художньої виразності, властиві українському народному мистецтву.
2. Ознайомлення з елементами орнаментів, принципами кольорового поєднання у вишивці, кераміці, петриківському розписі, мереживі.
3. Навчання техніки декоративного малювання на основі народних зразків.
4. Розвиток уміння створювати композиції на різноманітних площинних формах (смужка, квадрат, круг, багатокутник, силуети побутових предметів), з акцентом на симетрію, ритм, гармонію.
5. Вдосконалення технічних навичок: правильне тримання пензля, використання різних видів мазків, контроль за фарбами та чистотою інструментів.
6. Ознайомлення з кольорами спектра, відтінками, застосуванням білого та кольорового фону, розвиток відчуття кольорової гармонії.
7. Формування працьовитості, організованості, вміння працювати в колективі та доводити справу до кінця.
8. Навчання навичкам самостійного та об'єктивного оцінювання власних і чужих робіт.
9. Виховання емоційно-естетичного ставлення до мистецтва, поваги до праці народних майстрів, стимулювання творчої уяви.

Заняття проводяться двічі на місяць.

Методи навчання декоративного малювання

- Діти вчать розміщувати візерунки симетрично на формах — квадраті, крузі, розетці та на зображеннях предметів побуту (посуд, одяг тощо). Прикрашення паперових силуетів є ефективнішим, ніж абстрактне заповнення фігур.

- Використання альбомів з декоративно-прикладного мистецтва сприяє розвитку естетичного смаку. Діти вчаться самостійно аналізувати орнаменти.
- У старшій групі зразок частіше використовується не для копіювання, а як орієнтир: діти вільно комбінують елементи, кольори тощо.
- Аналізуючи зразки, діти вчаться розпізнавати вид народного мистецтва за характерними ознаками, кольорами й композицією.
- Для кращого розуміння завдання пропонують 2–3 приклади з різними варіаціями форми, фону, розміщення елементів — це допомагає порівнювати і робити висновки.
- Частковий показ вихователя дозволяє дитині самостійно завершити роботу, розуміючи логіку виконання.
- Запитання педагога активізують мислення дітей і зосереджують увагу на послідовності, техніці, кольорі.
- Вступне або підсумкове використання художнього слова створює емоційний настрій і посилює інтерес до теми.
- Під час аналізу дитячих робіт акцент робиться на творчості, а не лише на технічній досконалості, що заохочує самовираження.
- Організуються виставки народного та дитячого декоративного мистецтва, де діти можуть аналізувати візерунки самостійно.
- Ознайомлення з предметами супроводжується короткою бесідою, що включає історичні факти та пояснення.
- Розгляд елементів народного мистецтва триває не лише на заняттях, а й у повсякденному житті.
- Вихователь показує окремі великі елементи народного розпису, підкреслюючи технічні особливості виконання.
- Діти замальовують ці елементи і використовують їх у подальших композиціях.
- Показ різних варіантів композиційних рішень мотивує дітей до створення власних орнаментів.

- Використання фланелеграфа для демонстрації готових елементів допомагає візуалізувати композицію.
- Оцінювання дитячих робіт подається у формі уявної ситуації (наприклад, художник у майстерні), з коментарями щодо техніки, кольору, стилю.
- Ігрові сюжети та рольові ситуації стимулюють творчість і інтерес до народної культури.
- Народні загадки, пісеньки, скоромовки створюють позитивну атмосферу, розвивають мовлення, мислення, образне сприйняття світу [42].

Декоративне малювання не лише розвиває творче мислення, уяву та смак, а й слугує важливим інструментом ознайомлення з культурними традиціями свого народу, виховання любові до рідної землі, поваги до історії та мистецтва предків.

Через образотворчу діяльність діти вчаться сприймати й відтворювати красу навколишнього світу, розуміти символіку народного мистецтва, осмислювати національні орнаменти, кольорову гаму, традиційні мотиви. Саме тому декоративне малювання посідає важливе місце в системі естетичного й патріотичного виховання дошкільників, формуючи в них глибші духовні цінності й відкриваючи шлях до усвідомлення власної культурної ідентичності.

Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку розуміється як цілеспрямований процес формування в них любові до Батьківщини, шанобливого ставлення до праці народних умільців та усвідомлення значущості національних культурних цінностей українського народу. Методика навчання декоративного малювання на основі мотивів українських народних промислів спирається на такі основоположні принципи, як національна спрямованість, історичність, гуманістичний підхід, диференціація та інтеграція освітнього змісту. Зупинимось детальніше на кожному з них.

Принцип національної спрямованості орієнтований на формування у дітей старшого дошкільного віку національної самосвідомості, глибокого інтересу до традиційних українських ремесел та їх художньо-стильових особливостей. Він передбачає виховання поваги до праці майстрів народного

мистецтва, утвердження в дітях почуття гордості за свою національну культуру та здатності зберігати й цінувати власну ідентичність.

Принцип історичної послідовності (історизму) реалізується шляхом дотримання логічної хронології у викладі культурних явищ. Це допомагає дітям осягнути основні часові категорії – «давнина» і «сучасність» – та встановлювати зв'язок між минулим і сьогоденням.

Принцип гуманізації полягає у визнанні цінності особистості дитини, у вмінні вихователя сприймати її позицію, емоційний стан, інтереси та бачити в ній рівноправного учасника педагогічного процесу. Цей принцип передбачає орієнтацію на загальнолюдські моральні цінності: повагу до праці, інтерес до народної творчості, любов до рідного краю та культурного спадку.

Принцип індивідуального підходу (диференціації) передбачає створення умов для розкриття творчого потенціалу кожної дитини з урахуванням її вікових, статевих, пізнавальних та емоційних особливостей, а також уже набутих умінь у процесі художньої діяльності.

Принцип інтеграції реалізується через активну співпрацю дошкільного закладу з родинами вихованців, культурними установами (бібліотеками, музеями) та народними майстрами. В умовах дошкільної освіти завдання національного виховання вирішуються в різних формах — тематичних заняттях, народних святах, творчих іграх, майстер-класах. Інтеграція розглядається як важливий чинник створення емоційно сприятливого освітнього середовища та умов для цілісного розвитку особистості дитини, її перших творчих проявів і становлення індивідуальності [41].

Глибоке розуміння вищезазначених принципів, що лежать в основі методики навчання декоративного малювання дітей старшого дошкільного віку на основі українських народних промислів, неможливе без чіткого окреслення основних цілей цього процесу. Серед ключових завдань варто виокремити такі: продовження ознайомлення дітей з творами традиційного українського декоративно-прикладного мистецтва, зокрема з народною іграшкою, виробами з кераміки, килимами, вишитими виробами, а також активне використання

елементів цих мистецьких зразків у власній художній діяльності; формування уявлення про стилістичні особливості різних народних художніх технік, таких як розпис гончарних і керамічних виробів із Опішні, Косова, Дибинців, орнаментальні мотиви полтавських і решетилівських вишивок, петриківський розпис (на папері, дереві, пап'є-маше), декор дерев'яних іграшок із Яворова, Ужгорода тощо. Діти мають ознайомитися з основними закономірностями побудови візерунка: відповідністю до форми предмета, ритмічністю, гармонією кольору; закріплення вже знайомих та опанування нових технік декоративного зображення, що сприятиме розширенню технічного арсеналу дитини; засвоєння кольорової палітри, включаючи основні кольори (червоний, жовтий, синій, зелений тощо) та їхні відтінки (блакитний, рожевий, сірий, темно-зелений тощо), з подальшим розвитком уміння добирати кольори з урахуванням кольору фону; навчання прикрашанню різноманітних площинних форм (смужка, квадрат, коло, шестикутник, розета тощо) декоративними візерунками, а також умінню розміщувати орнамент на зображеннях предметів побуту, таких як іграшки чи посуд; виховання почуття національної гідності та усвідомлення приналежності до української культури, формування інтересу та гордості за естетичну цінність і художнє багатство народного мистецтва.

Отже, аналіз методичних підходів та психолого-педагогічної літератури дозволив визначити декоративне малювання як ефективний засіб національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Цей вид образотворчої діяльності розкриває значний потенціал для ознайомлення дітей із традиційними видами народного мистецтва, сприяє формуванню національної ідентичності, естетичних смаків, поваги до праці народних майстрів. Через декоративне малювання дошкільники не лише розвивають художні навички, а й емоційно осмислюють національні символи, візерунки, культурні образи. Таким чином, декоративне малювання виступає важливим інтегративним компонентом виховання патріотично свідомої особистості.

Висновки до першого розділу

Проведене теоретичне дослідження проблеми національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку дозволяє стверджувати, що формування у дитини любові до Батьківщини, гордості за свою націю, культури та історичну спадщину є пріоритетним напрямом у сучасній системі дошкільної освіти. Національне виховання виступає важливим складником гармонійного розвитку особистості, оскільки охоплює морально-етичні, естетичні, емоційні, соціальні та пізнавальні аспекти формування дитини як свідомого члена суспільства.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що дошкільний вік є надзвичайно сприятливим для формування почуття національної приналежності, оскільки саме в цей період закладаються основи світогляду, емоційного ставлення до рідної культури, мови, традицій. Виховання патріотичних почуттів у дошкільнят має здійснюватися системно, цілеспрямовано та відповідно до вікових психофізіологічних особливостей дітей. Особливе значення у цьому контексті набувають засоби мистецтва, що здатні впливати на дитячу свідомість через образність, емоційність і наочність.

Декоративне малювання розглядається як один із найефективніших засобів національно-патріотичного виховання. Завдяки своїй доступності, різноманітності, виразності й зв'язку з традиційними українськими народними промислами, воно дозволяє дітям не лише знайомитися з культурною спадщиною свого народу, а й емоційно її сприймати, осмислювати, переосмислювати через власну художню діяльність. Малюючи за мотивами української кераміки, вишивки, розписів, діти вчаться бачити красу у національних символах, розвивають естетичне чуття, здатність до самовираження, а також формують почуття поваги до традицій та праці народних майстрів.

Методика навчання декоративного малювання, що базується на принципах національної спрямованості, історизму, гуманізації,

диференційованого підходу та інтеграції, створює умови для реалізації потенціалу кожної дитини в емоційно насиченому, творчому середовищі. Педагогічно доцільне поєднання художньої діяльності з іншими видами активності дошкільника (ігровою, мовленнєвою, пізнавальною) сприяє цілісному розвитку особистості, формуванню у неї активної життєвої позиції, любові до рідної землі та української культури.

Отже, можна зробити висновок, що національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами декоративного малювання є важливим педагогічним завданням, що має значний вплив на становлення особистості. Ефективна організація цього процесу сприяє глибшому усвідомленню дітьми своєї національної ідентичності, формує засади духовності, громадянськості та любові до України вже з перших років життя.

РОЗДІЛ 2. ДЕКОРАТИВНЕ МАЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Діагностичний інструментарій для виявлення рівнів національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку

Перш ніж визначитися з критеріями і показниками національно-патріотичного виховання, необхідно зрозуміти сутність феномену «національно-патріотичного виховання». За матеріалами Вікіпедії – вільної енциклопедії *національно-патріотичне виховання* – спрямована на дітей та молодь комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [26].

Основними складовими *національно-патріотичного виховання* є: громадянсько-патріотичне виховання; військово-патріотичне виховання; духовно-моральне виховання [39].

Аналіз сучасних дисертаційних досліджень свідчить про те, що структура патріотичної вихованості розглядається у різних вікових групах: молодший шкільний вік (С. Волошин, О. Квас, М. Качур), підлітковий вік (В. Гарнійчук, Т. Маланюк, Р. Петронговський), а також період дорослішання (О. Жаровська, Т. Філімонова, С. Якименко).

Згідно з поглядами О. Квас і С. Волошина, патріотична вихованість включає три основні компоненти: *пізнавально-когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий*. На основі цих компонентів визначено відповідні критерії та показники, серед яких: *рівень сформованості патріотичних знань*

(усвідомлення родоvodu, знання про рідну та велику Батьківщину, розуміння базових патріотичних понять), *ступінь вираженості патріотичних почуттів і ціннісного ставлення до рідного краю, держави та національної ідентичності* (ціннісні орієнтації, емоційне ставлення до Батьківщини, нації), а також *прояви патріотичної поведінки* (мотивація, участь у суспільно значущій та культурній діяльності, демонстрація патріотичних рис у конкретних діях) [20].

І наша дослідниця – М. Качур сформулювала та описала систему критеріїв і показників патріотичної вихованості, які охоплюють кілька важливих складових.

Когнітивний критерій включає знання про народні традиції, обряди, звичаї, культурні пам'ятки, музичний і танцювальний фольклор, розуміння творчої спадщини видатних митців, а також ознайомлення з видами народного декоративно-ужиткового мистецтва рідного регіону.

Емоційно-ціннісний критерій передбачає наявність інтересу й бажання школярів опанувати художні цінності рідного краю, а також формування особистого емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва свого народу.

Діяльнісно-творчий критерій визначається наявністю художньо-краєзнавчого досвіду, уміннями та активною участю в засвоєнні мистецької спадщини рідного краю.

Етноідентифікаційний критерій характеризується усвідомленням власної належності до українського етносу й національної культурно-мистецької спадщини.

Полікультурний критерій передбачає толерантне ставлення до представників інших народів, що мешкають в Україні, а також знання їхніх традицій, культури та мистецтва [19].

У дослідженні В. Гарнійчука патріотизм розглядається як багатокомпонентне утворення, яке включає кілька структурних елементів.

Перший із них – *емоційно-мотиваційний компонент*, що охоплює сформовані оцінні судження та ставлення, засновані на демократичних, моральних і гуманістичних цінностях.

Рефлексивний компонент передбачає усвідомлення людиною власної ролі та ідентичності як патріота-громадянина.

Когнітивний компонент включає систему знань, мисленневих процесів, усвідомлення й оцінювання патріотичних понять і явищ.

Нарешті, *діяльнісний компонент* пов'язаний з практичним втіленням патріотизму: він включає навички та здатності до громадської, творчої активності, дотримання правових і соціальних норм, а також здатність до самодисципліни, самоорганізації та цілеспрямованого розвитку патріотичних якостей [13].

У науковій праці Т. Маланюк окреслено систему критеріїв і відповідних показників, що характеризують патріотичну вихованість.

Когнітивний критерій включає глибоке засвоєння знань про сутність патріотичних взаємин між людьми, а також усвідомлення змісту ключових понять, зокрема «патріотизм» і «Батьківщина».

Емоційно-мотиваційний критерій виявляється через риси національного менталітету, ставлення особистості до своєї держави, інтерес до історичного минулого й духовних надбань народу, а також через позитивне сприйняття мовної єдності.

Діяльнісно-практичний критерій характеризується здатністю особи брати участь у національних обрядах, демонструвати повагу до традицій свого народу, а також активно діяти задля власного та суспільного добробуту [31].

Р. Петронговський у своїй науковій роботі виокремив базові критерії та показники, що визначають рівень патріотичної вихованості. До них дослідник зараховує чотири ключові напрями: *когнітивний, етноідентифікаційний, емоційно-мотиваційний і практичний* [29].

Значний інтерес становить дослідження О. Жаровської, яка у своїй концепції патріотичного виховання акцентує на трьох компонентах:

когнітивному, мотиваційному та діяльнісному. Аналогічно, у працях С. Якименко та Т. Філімонової запропоновано трикомпонентну модель, що включає *когнітивний, мотиваційно-емоційний і діялісно-поведінковий аспекти патріотичної вихованості* [45].

У сучасних дисертаційних дослідженнях недостатньо висвітлено питання патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Натомість у науковій розробці К. Фатми подано структурну модель полікультурного виховання дітей цієї вікової категорії.

Авторка виокремлює три основні компоненти:

- *аксіологічний*, що відображає ціннісне ставлення дитини до власної та інших культур, а також визнання унікальності кожної особистості;
- *когнітивний*, який охоплює знання про культурне розмаїття світу та розуміння гуманістичних способів комунікації;
- *інтерактивний*, що проявляється у здатності дотримуватися гуманістичних норм спілкування в багатокультурному середовищі.

Для оцінювання рівня сформованості цих компонентів запропоновано відповідні критерії з показниками:

- *ціннісно-емоційний* – передбачає позитивне ставлення до представників різних національностей і релігій, інтерес до культурної спадщини як рідного, так і чужого етносу, а також визнання рівноцінності усіх культур;
- *пізнавально-інформаційний* – включає знання про правила поведінки в полікультурному суспільстві, обізнаність із багатокультурними явищами та розуміння власної етнокультурної ідентичності;
- *діялісно-поведінковий* – відображає здатність налагоджувати гармонійні міжкультурні стосунки, розпізнавати емоційний стан інших людей за зовнішніми ознаками та поводитися згідно з соціальними нормами.

На основі цієї моделі К. Фатма визначає рівні полікультурної вихованості старших дошкільників: високий, середній і низький [43].

Згідно з парціальною програмою національно-патріотичного виховання дошкільників «Україна – моя Батьківщина», діти старшого дошкільного віку мають демонструвати широкий спектр знань, умінь і патріотичних проявів.

Зокрема, дитина повинна знати склад своєї родини, пам'ятати важливі дати в житті близьких (дні народження, іменини), виявляти повагу та турботу до кожного члена сім'ї. Вона розуміє значення родинних символів і оберегів – таких як вишиванка, рушник, батьківське благословення.

Також передбачається, що дитина добре орієнтується у просторі дитячого садка, розуміє його важливість, знає досягнення як колективу закладу, так і його вихованців, бере активну участь у заходах з благоустрою.

У програмі акцентується на правовій свідомості: дитина повинна знати свої права та обов'язки й відповідально їх дотримуватись.

Важливим є знання дитини про рідне місто або село: пам'ятки, героїчні сторінки історії, легенди, символи та професії місцевих мешканців. Дитина має вміння розповісти про основні сторінки минулого України — військо, ремесла, культуру, архітектуру, книги, гетьманів, національний одяг і символіку.

Окрема увага приділяється екологічному вихованню – дитина знає особливості природи України, її зони, флору й фауну, бере участь у природоохоронній діяльності.

Також дитина повинна мати уявлення про видатних особистостей, які прославили Україну в минулому і тепер, ставитись до них із повагою. Вона знає українські народні традиції, свята, активно долучається до їх організації та святкування, ознайомена з культурою найбільших національних меншин, що проживають в Україні (зокрема, євреїв, болгар, греків, вірмен, ромів).

Опанування дитиною культурного надбання народу проявляється через знання особливостей традиційного побуту, національного одягу та страв, а також любов до українських народних ігор, музики, видів декоративно-прикладного мистецтва. Вона володіє базовими знаннями про українську дитячу музику, називає відомих композиторів і бере участь у виконанні українських музичних творів [18].

Аналіз наукових джерел, програм та дослідницьких праць дає змогу стверджувати, що національно-патріотичне виховання є цілісною системою формування у дітей громадянської самосвідомості, любові до Батьківщини, шанобливого ставлення до її історії, культури, традицій та народних цінностей. Незважаючи на численні підходи до структурування цього феномену у різних вікових групах, саме національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку залишається недостатньо дослідженим у вітчизняній педагогіці.

На основі узагальнення наукових поглядів (О. Квас, С. Волошин, М. Качур, В. Гарнійчук, Т. Маланюк, К. Фатма та ін.) і парціальної програми «Україна – моя Батьківщина» виокремлюємо критерії, показники і методики для визначення рівня національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку.

Критерії, показники та методики виявлення рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку

Таблиця 2.1.

Критерій	Показники	Методики (з прикладами)
Когнітивний	Розуміння основних понять, пов'язаних із патріотизмом : любов до Батьківщини (рідного краю, дому, сім'ї), повага до культурної спадщини (традицій, звичаїв, мови) і її своєрідності; знання державної символіки та усвідомлення приналежності до українського народу.	Бесіди: «Моя родина», «Традиції мого краю» - Тематичні ігри: «Впізнай символ», «Склади розповідь» - Дидактичні завдання: «Хто це?» (відгадування постатей, символів)
Емоційно-ціннісний	Вияв інтересу та позитивного ставлення до культури, історії, традицій народу; прагнення пишатися своєю родиною, рідним краєм, Батьківщиною; прагнення популяризувати українську культурну самобутність.	Спостереження за емоційними реакціями (під час свят, занять, спілкування) Анкетування: «Що ти любиш у своїй родині?»

		Проективний малюнок: «Моя сім'я», «Свято в садочку», «Моя Україна»
Діяльнісно-поведінковий	використання знань про родину, рідний край, його культурну спадщину та традиції у повсякденному житті, образотворчій діяльності, святах і розвагах,	Аналіз участі у колективних справах: «Свято Вишиванки», «День добрих справ» Фотозвіти: створення колажів, презентацій Портфоліо дитини: творчі роботи, фото, грамоти, характеристики поведінки та ініціативності

Рівні національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку

Достатній рівень. Дитина демонструє цілісне та глибоке розуміння патріотичних знань: вільно орієнтується в основних символах держави, історичних подіях, родинних традиціях. Емоційно виявляє щире повагу до рідного краю, бере активну участь у святкуваннях, ініціює участь у спільних заходах. Її поведінка свідчить про сформовану соціальну відповідальність, готовність допомагати, співпрацювати в колективі, дотримуватися норм та правил. Патріотичні почуття стабільні, глибоко інтегровані в особистість.

Середній рівень. Знання про Україну та національні традиції обмежені або поверхові, але мають потенціал до розширення. Емоційна реакція позитивна, але не завжди стійка. Дитина залучається до патріотичних подій переважно за ініціативи дорослих. Поведінка частково відповідає очікуваним нормам: виявляє допомогу, але без стабільності; виконує правила, але без усвідомлення значення. Патріотична мотивація не сформована остаточно.

Низький рівень. Дитина має фрагментарні або несформовані уявлення про патріотичні цінності, плутає символи, не може розповісти про родинні або державні традиції. Емоційна залученість до національних свят і культур слабка або відсутня. Поведінка у колективі пасивна або байдужа, ініціативність відсутня. Можливі прояви індиферентності або нерозуміння значення громадянських цінностей.

Зупинимось детальніше на методиках за кожним критерієм (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий) з прикладами ігор, завдань та способів їх використання.

1. Когнітивний критерій

Мета: формування знань про родину, традиції, символіку, історію України.

Методики та приклади:

а) Тематичні ігри.

«Впізнай символ»

Матеріали: картки з зображеннями герба, прапора, калини, вишиванки тощо.

Хід гри: дітям показують картки, вони повинні назвати зображений символ і розповісти, що він означає.

Мета: з'ясувати асоціативні зв'язки зі символами країни.

«Склади розповідь»

Матеріали: набір слів або картинок (родина, мама, дідусь, свято, традиція).

Хід гри: дитина складає розповідь на тему «Моя родина» або «Як ми святкуємо Різдво».

Мета: дізнатися про рівень знань дитини.

б) Дидактичні завдання.

«Хто це?»

Матеріали: світлини історичних постатей (Шевченко, Леся Українка).

Завдання: підібрати правильне ім'я до фото, розповісти, чим відома ця людина.

Мета: виявити рівень знань про героїв України.

в) Бесіди.

Проводяться щотижня на теми: «Моя родина», «Національні свята», «Традиції нашого краю».

Форма: діалогова, із заохоченням дітей ділитися власними враженнями.

2. Емоційно-ціннісний критерій

Мета: виховання любові до рідного, ціннісного ставлення до традицій.

Методики та приклади:

а) Проективний малюнок.

«Моя сім'я», «Українське свято», «Моя Батьківщина»

Матеріали: олівці, фломастери.

Завдання: діти малюють свою родину або улюблене свято.

Аналіз: колір, розміщення фігур, наявність символів дозволяють визначити емоційне ставлення дитини.

Мета: дослідження рівня сформованості цінностей.

б) Спостереження за емоційними реакціями.

Під час виконання завдань, участі у святах чи бесідах фіксуються прояви радості, гордості, зацікавленості.

Метод: педагогічний щоденник.

Мета: аналіз щодо ціннісної сфери дитини.

в) Анкетування (усне).

Питання.

Що ти любиш у своїй родині?

Яке твоє улюблене українське свято і чому?

Що ти знаєш про свою Батьківщину – Україну?

Яке місто або село ти вважаєш своїм рідним і чому?

Які українські традиції знаєш і дотримуєшся вдома?

Що ти знаєш про вишиванку? Чи маєш таку вдома?

Чи святкуєте ви Великдень або Різдво? Що тобі в цих святах найбільше подобається?

Які пісні або вірші про Україну ти знаєш? Можеш наспівати або розказати?

Ким ти хочеш стати, коли виростеш, щоб допомагати своїй країні?

Що для тебе означає слово «родина»?

Як ти допомагаєш вдома або в дитсадку?

Чи любиш ти природу свого краю? Що тобі в ній найбільше подобається?

Що ти робиш, коли бачиш, що комусь потрібна допомога?

Чим українці відрізняються від інших народів?

Як ти вважаєш, чому треба берегти традиції?

Форма: індивідуальне опитування.

Мета: виявлення емоційних уподобань.

3. Діяльнісно-поведінковий критерій

Мета: активна участь дитини у соціально значущих діях.

Методики та приклади:

а) Участь у святах та проєктах.

«Свято Вишиванки», «День добрих справ», «Чисте подвір'я»

Завдання: підготовка костюмів, декору, вивчення пісень.

Форма: колективна діяльність.

Мета: дізнатися про рівень відповідальності та гордості за спільні дії.

б) Фотозвіти.

Формуються фотоколажі участі дитини у заходах.

Аналіз: за участю батьків.

Метв: наглядне підтвердження активної позиції дитини.

в) Портфоліо дитини.

Включає малюнки, вироби, світлини, грамоти.

Оцінка: рівень участі, ініціативність, ставлення до спільної справи.

Мета: аналіз динаміки особистісного розвитку.

Отже, проведене дослідження показало, що ефективне національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку вимагає системного підходу до діагностики рівнів його сформованості. З метою виявлення емоційно-ціннісного ставлення, обсягу знань про Батьківщину, родину, народні традиції, а також проявів патріотичних якостей у поведінці, було визначено три основні критерії: *когнітивний, емоційно-ціннісний і діяльнісно-поведінковий*.

Розроблений нами діагностичний інструментарій (спостереження, тематичні ігри, бесіди, анкетування, проєктивний малюнок, аналіз портфоліо тощо) дозволяє, на нашу думку, комплексно оцінити сформованість у дошкільників таких важливих для національної ідентичності якостей, як любов до рідного краю, повага до культурної спадщини, активна громадянська позиція. Встановлено, що наочні та емоційно забарвлені методи діагностики є найбільш ефективними для роботи з дітьми цього віку.

Результати діагностичного етапу є підґрунтям для формування системи педагогічної роботи, спрямованої на цілеспрямований розвиток патріотичних почуттів у дітей. Одним із найбільш дієвих засобів такого впливу ми передбачаємо декоративне малювання, що поєднує у собі виховний, пізнавальний та естетичний потенціал.

У наступному підрозділі 2.2 буде розкрито систему роботи з національно-патріотичного виховання засобом декоративного малювання, що включатиме тематичні заняття, творчі проєкти, інтегровану діяльність і партнерство з родинами. Цей підхід дозволить не лише поглибити знання про культуру й традиції українського народу, а й сформувані в дитини емоційний зв'язок із національними цінностями через художню творчість.

2.2. Система роботи з національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання

Система національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання включає кілька логічно послідовних етапів, кожен з яких має свою мету, зміст і форми реалізації. Такий підхід дозволить ефективно залучити дітей до національної культури через творчу діяльність, посилити емоційний зв'язок з рідною землею, родиною, традиціями.

У цьому підрозділі буде детально розглянуто кожен із етапів системи: підготовчий, основний та підсумково-рефлексивний, а також наведемо конкретні форми організації дитячої художньої діяльності, які сприяють формуванню патріотичних почуттів у старших дошкільників.

Скорочений виклад системи національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку через декоративне малювання представлено в таблиці (див. Додаток Б).

ЕТАП 1. ПІДГОТОВЧИЙ (ОРГАНІЗАЦІЙНО-МОТИВАЦІЙНИЙ)

Мета: сформувати у дітей емоційний інтерес до національних традицій, естетичне сприймання українського мистецтва, закласти мотиваційну основу для подальшої діяльності.

Форми роботи на цьому етапі: ознайомчі бесіди: «Що таке Батьківщина?», «Що я знаю про українське мистецтво?», екскурсії до міні-музеїв (дистанційні в тому числі), куточків народознавства в ЗДО, перегляд національних мультфільмів, казок, презентацій, організація тематичних виставок українських вишивок, писанок, рушників, проведення гри-знайомства: «Символи мого народу».

Очікуваний результат підготовчого етапу (організаційно-мотиваційного) – пробудження інтересу, емоційної відкритості, створення емоційно-позитивного фону.

Зупинимося детальніше.

Конспект заняття з громадянського виховання дітей старшої групи.

«Україна – це моя Батьківщина»

Мета: поглибити знання дітей про Україну; вчити розуміти поняття «Батьківщина», «Україна – держава». Розвивати вміння логічно, граматично правильно виражати свої думки; формувати емоційно – пізнавальну активність дітей. Виховувати почуття любові до рідної землі, рідної мови, до свого народу, почуття гордості за свою батьківщину.

Матеріал: карта України, картинки із зображенням краєвидів України, великих міст Києва, Львова, Одеси та ін., Д. гра «Символи України».

Хід заняття

Вихователь: діти сьогодні у нас з вами буде цікава бесіда про наш рідний край, про нашу Батьківщину, але спочатку подивіться на наш стіл. Хто мені скаже, що це таке?(показує дітям карту України). Молодці всі знають, що це карта України. Зараз ми вами уявимо, що подорожуємо по нашій Україні. Діти, і широкі поля, і зелені гори, і золотисті хліба, і батьківська хата – все це наша Батьківщина. З якими словами схоже слово Батьківщина? (Батько, батьки). Так, правильно. А ще є сполучення слів: мати – Батьківщина, ненька – Україна. Отже, слово Батьківщина збігається із словами, що є нам найдорожчими. То скажіть дітки, як потрібно ставитись до Батьківщини.

Діти: Батьківщину треба любити, берегти, бо вона, як батько, як мати – одна.

Вихователь: подивіться уважно на мапу України, кожна кольорова пляма на ній, це область України де знаходяться великі міста нашої Держави. Які великі міста ви знаєте (Київ, Львів, Одеса і тд.) Діти роздивляються демонстраційні картинки із зображенням великих міст України.

Д/гра «Хто – живе у місті?»

У Києві живуть – кияни,

У Львові живуть - львів'яни...

Вихователь: дітки українці здоровий і сильний народ, щоб і ми з вами були сильними та здоровими давайте станемо в коло і зробимо фізкультхвилинку.

Фізкультхвилинка

Лі-лі-лі- українці ми малі,
 Працювали, потемнілись.
 Відпочити хотілось.
 Руки вгору підняли,
 Трохи ними потрясли.
 Нахилились вправо-вліво
 Та цього іще замало.
 Руки вгору, руки вниз,
 Раз присіли, піднялись,
 Головою похитали.
 Й працювати знов
 Почали.

Вихователь: У кожного народу є свої улюблені символи, обереги- рослини дерева, речі. Ми вже говорили з вами про народні символи. Хто може назвати речі- символи українського народу? (рушник, хліб, вінок)

А які дерева, квіти – символи ви знаєте? (верба, дуб, калина, барвінок і тд.)

Д/гра «Символи України».

Діти складають розрізні картинки із символами України.

Вихователь: сьогодні ми з вами подорожували картою України, ви багато чого дізнались, а чи все ви запам'ятали ми перевіримо за допомогою гри.

Д/гра «Продовжи речення»

- Яка наша Україна? (гарна, велика, квітуча, багата...)
- Який наш народ? (мудрий, щирий, сильний, працьовитий...)
- Які народні символи України? (верба, калина, вінок, рушник...).

Вихователь: молодці дітки, а тепер можете самостійно підійти до мапи і роздивитись нашу Україну.

Конспект бесіди з громадянського виховання дітей старшої групи

Тема: «Що таке Батьківщина?»

Мета: формувати у дітей уявлення про Батьківщину як рідну країну, у якій вони народилися й живуть; розвивати мовлення, мислення, вміння логічно висловлювати власні думки; виховувати любов до рідного краю, повагу до державних символів, почуття гордості за свою країну.

Матеріал: карта України, фото визначних місць, зображення української природи, ілюстрації державних символів.

Хід бесіди

Вихователь: діти, сьогодні ми поговоримо про дуже важливу для кожного з нас річ – про Батьківщину. Подивіться на карту – це Україна, наша рідна держава. Тут ми живемо, зростаємо, тут живуть наші рідні.

– Як ви думаєте, що означає слово «Батьківщина»? (Відповіді дітей.)

– Правильно! Це місце, де ми народилися, де наш дім, наші друзі, це наша рідна земля.

– Якими словами схоже слово «Батьківщина»? (Батько, батьки.)

Так, вона для нас як мама й тато – рідна і найдорожча.

– Як треба ставитися до Батьківщини?

(Відповіді дітей: любити, берегти, шанувати.)

Д/гра «Продовжи речення»

– Я люблю свою Батьківщину, тому що...

– Моя Україна – це...

Фізкультхвилинка «Ми – українці»

(короткий ритмічний вірш, руханка за змістом)

Конспект бесіди про ознайомлення з українською культурою

Тема: «Що я знаю про українське мистецтво?»

Мета: ознайомити дітей з елементами українського декоративно-ужиткового мистецтва (вишивка, писанка, гончарство); розвивати естетичне

сприйняття; виховувати повагу до народних традицій, почуття національної гідності.

Матеріал: ілюстрації з зразками українського мистецтва, вишиті рушники, писанки, глечики, відеофрагмент про народних майстрів, заготовки для творчої діяльності.

Хід бесіди

Вихователь: діти, український народ здавна славився своїми майстрами. Ви, напевно, бачили вишиті рушники, розписані писанки, керамічні глечики. Це все – народне мистецтво.

– Як ви думаєте, для чого люди створюють таку красу? (Відповіді дітей)

Так, щоб прикрасити своє життя, передати любов до природи, до Батьківщини.

– Давайте подивимось на ці зразки. Що ви бачите? Які кольори використані? Які орнаменти? (Обговорення.)

Д/гра «Знайди пару»

Діти поєднують зображення предметів з відповідним видом мистецтва (вишивка – рушник, кераміка – глечик тощо).

Творче завдання

Розмалювати паперову «писанку» або створити орнамент на рушничку (шаблон).

Підсумок

– Що нового ви дізналися сьогодні?

– Чому важливо знати та зберігати народні традиції?

У процесі формування світогляду дітей старшого дошкільного віку важливе місце посідає ознайомлення з культурною та історичною спадщиною рідного краю. Одним із ефективних засобів такого ознайомлення є екскурсії до міні-музеїв, зокрема й у форматі дистанційних відвідувань. Ці пізнавальні заходи сприяють розвитку у дітей інтересу до національних традицій, виховують почуття приналежності до рідної землі, розширюють уявлення про матеріальну та духовну культуру українського народу.

Експерсії до міні-музеїв дають змогу органічно поєднати навчання з емоційним досвідом, формуючи у дітей не лише знання, а й ціннісне ставлення до культурної спадщини. Дистанційні формати відкривають нові можливості для взаємодії, забезпечуючи доступ до унікальних експонатів та історій, навіть якщо відвідування музею фізично неможливе. Саме тому такі форми діяльності є надзвичайно актуальними в сучасному освітньому середовищі.

Експерсія як форма навчальної та виховної роботи досліджувалася Л. Борхат, В. Вишневським, Т. Грицишиною, А. Дзекуновим, Г. Долженко, К. Кірюханцевим, Ю. Клочко, О. Смірновим, А. Святославським та іншими науковцями. Використання специфіки художнього краєзнавства в практиці закладів освіти тією чи іншою мірою проаналізовано у працях Т. Анікіної, Р. Загорулько, М. Качур, Н. Кожевнікової, С. Матвієнко, Л. Масол, Т. Озерової, В. Смірнова, А. Торхової, А. Фоменко та іншими дослідниками [35].

Найбільш глибокі методичні розробки стосовно використання експерсійного методу у краєзнавстві було здійснено вченими Н. Анциферовим, Є. Звягінцевим, І. Гревсом. Їх методичні напрацювання не втратили своєї актуальності й на сьогодні. Загальні підходи та окремі методи щодо організації та проведення експерсії, які було рекомендовано зазначеними вченими, на нашу думку, можливо й нині використовувати у практиці сучасних закладів освіти, у тому числі – дошкільної.

На необхідність використання у практиці дитячих садків експерсій та прогулянок вказували у різні часи Ф. Фребель, А. Симонович, М. Монтесорі, С. Русова, О. Дорошенкова, Є. Тихеева та ін. педагоги. Зокрема, А. Симонович розробила методичні основи ознайомлення дітей із рідним краєм у дитячому садку.

Така робота, за методикою А. Симонович, починалося у процесі вивчення дошкільниками рідної мови, народної творчості через проведення з ними бесід, спостережень, прогулянок та експерсій [5].

Експерсія до міні-музею «Сила від хлібу, хліб від Землі»

Найменування міні-музею: «Сила від хлібу, хліб від Землі».

Вік дітей: 5-6 р.ж.

Профіль музею: пізнавальний.

Мета створення музею: пізнавальна; реалізація вимог базового компоненту дошкільної освіти; впровадження ліній розвитку «Дитина в світі культури», «Дитина в сенсорно –пізнавальному розвитку».

Мета: познайомити з трудомістким процесом вирощування та виготовлення хліба. Збагатити знання дітей про різноманіття хлібобулочних виробів. Ознайомити з давніми та сучасними традиціями випікання хліба. Збагатити знання дітей про хліб і обряди, пов'язані з ним. Збагатити словник дітей словами про хліб та хліборобську працю. Розвивати мовлення та пам'ять дітей. Виховувати повагу до праці хлібороба, бережне відношення до хліба. Виховувати дбайливе ставлення до хліба. Розвивати інтерес та шанобливе ставлення до праці людей, які вирощують та виготовляють хліб.

Засобами міні-музею здійснити виховання, навчання, розвиток і соціалізацію вихованців ЗДО.

Матеріал: колекція експозицій містить різноманітний наочний і практичний матеріал: рушник, колоски, ілюстрації із зображенням хлібного поля в різні періоди хліборобської праці; крупи, борошно з злакових культур.

Методичні, наочні посібники: «Як раніше наші предки ростили хліб», «Хліб - всьому голова», «Звідки хліб на стіл прийшов».

Прислів'я, приказки вірші про хліб.

Набір картинок «Сільгосптехніка».

Макети хлібобулочних виробів, виконані з солоного тіста.

Слайди, відеоматеріали про хліб

Хід проведення екскурсії:

Доброго дня, діти! Я запросила вас в міні – музей « Сила від хлібу, хліб від Землі ».

Діти, подивіться як гарно в нас прикрашений сьогодні стіл. Що ви бачите на столі? Чи цікаво вам, про що ми сьогодні будемо вести бесіду? Тоді слухайте загадку:

Він і чорний, він і білий, і завжди він загорілий. Як до столу ми йдемо, то без нього не їмо.(Хліб) Так, це пахучий, рум'яний хліб. Ми зустрічаємося з хлібом щодня. Без хліба не обходиться ні буденний, ні святковий стіл. Саме тому наш народ склав багато прислів'їв, приказок про хліб. А чи знаєте ви ці прислів'я?:

«Хліб усьому голова», «Нема хліба – нема обіду», «Радій хлібу не в полі, а в stodолі», «Землі кланяйся низько – до хліба будеш близько».

З давніх часів батьки навчали своїх дітей традицій – берегти хліб. Хліб був не лише їжею, а й окрасою свят і обрядів. Хто знає звичаї, які пов'язані з хлібом? (Відповіді дітей). Хлібом зустрічають гостей, на Великдень випікають круглі калачі -паски, з хлібом на вишитім рушникові йшли навесні оглядати поле, сіяти, жати. Випікали й балабушки, що їх годилося давати худобі та класти у засіки із зерном, щоб накликати кращий урожай, у день повернення птахів із теплих країв, випікали «жайворонків» давали їх дітям, що виходили на околицю села закликати весну, вітати їх прихід. Обрядовим є хліб в новорічні свята та на Різдво. Обов'язково печуть пироги, їх подають колядникам, щедрівникам, засівальникам.

До хліба треба ставитися з великою пошаною, берегти кожну крихту, бо для того, щоб мати хліб на столі, треба вкласти багато праці.

- Діти, а чи знаєте ви, який складний і довгий шлях пройшов хліб, поки потрапив до нашого столу? (Відповіді дітей).

Давайте пройдемо весь шлях від зернинки до хліба. (демонстрація картинок). Вірш «Зернятко»

В землю я посіяв зернятко ласкаве,

і нагріло землю сонечко яскраве.

Звідусіль постукали рясні дощі:

«Як живеш там зернятко? Гей виходи!»

Вийшов замість зернятка колос молодий,
під дощем умився він і напивсь води..

Дивиться – дивується сонце з висоти:

«Любе, миле зернятко, та хіба ж це ти?»

Як ви гадаєте, де вирощують ось такі хлібні колоски? (На полях). Щоб підготувати поле для посіву зернинок потрібно виорати землю, потім заборонувати – зробити пухнастою. Тоді агроном виходить в поле бере грудочку землі і прикладає до щічки, якщо земля не холодна значить готова до сівби. Коли колоски достигли виходить в поле комбайн та молотить зерно. Великі вантажівки везуть зерно на елеватор, там його віють (очищають) та сушать. Далі зерно везуть до млина і мелють на борошно. Після цього борошно потрапляє до пекарень де пекарі печуть хлібні вироби.

- А зараз ми пограємо в гру «Від зернини до хлібини» (складання ілюстрацій в певному порядку).

- А ось як гарно сказано про хліб в оповіданні Т. Коломієць «Хліб»

Вихователь читає дітям оповідання з використанням відеоматеріалів.

«Принесли хліб. На столі поклали. Пахучий, теплий ще. Із шкоринкою золотавою. Це від вогню позолота в нього. Та не тільки від вогню. Золоте зерно на борошно мололи. А зерно в золотому колоску на стеблині золотій гойдалося, срібною росою вмивалося. Золоте проміння сонячне в себе ввібрало. Від сонця позолота в хлібі. Та чи тільки від нього. Золоті роботящі руки зерно у ріллю посіяли. Урожай доглянули й зібрали. Роботящі руки зерно мололи, хліб спекли. Роботящі руки в дім його принесли, на вишивану скатертину поклали. І лежить на столі хліб теплий, пахучий, руками роботящими подарований. Лежить ясний, як сонечко і ніби промовляє: «Любіть мене, шануйте, їжте та здоровими будьте».

З чим порівнюють хліб? (Із золотом, сонечком). Як сказано в оповіданні, якими руками вироблений хліб? (Роботящими, золотими). Як треба ставитися до хліба? (Бережно, з повагою).

Хліб завжди в пошані. Хліб – усьому голова. Це святиня людська. І скільки б не минало років і тисячоліть, а він залишається святим і величним завжди. *Фото міні-музею – див. Додаток В*

У таблиці 2.2. наведено список українських мультфільмів та казок патріотичного спрямування.

Українські мультфільми та казки патріотичного спрямування

Таблиця 2.2.

Назва	Тип	Вік	Тематика / Патріотичний зміст
Козаки (серія)	Короткі серії	5+	Героїчне козацтво, гумор, сила духу, народна історія
Котигорошко	Казка, короткометражка	4–8	Народний герой, дружба, боротьба зі злом
Пригоди козака Енея	Короткометражка	6+	Українська версія класики, козацтво в міфах
Енеїда (1991)	Повнометражний фільм	10+	Культурний спадок, гумор, боротьба за волю
Лис Микита (2009)	Серіал (26 серій)	6–12	Казковий сатиричний герой, мова, культура
Микита Кожум'яка (2016)	Повнометражний 3D-фільм	6–10	Сучасний герой, сила духу, родина
Мавка. Лісова пісня (2023)	Повнометражне фентезі	8+	Міфологія, екологія, любов до рідного краю
Дивомандри	Міні-серії	5–10	Легенди, народна мудрість, географія України
Це наше і це твоє	Освітній мультсеріал	5–9	Природа, архітектура, гордість за країну
Говоримо	Міні-серії (ПЛЮС)	3–6	Чиста українська мова,

українською	ПЛЮС)		базова мовна культура
Добро завжди перемагає	Короткі серії	5–9	Просте пояснення війни, героїзм, віра в перемогу

Українська національна культура це ще й невичерпне джерело краси, символіки та духовності. Вона проявляється у вишуканих орнаментах вишивки, сакральності писанки, обереговій силі рушника. Організація тематичних виставок, присвячених цим елементам народного мистецтва, є не лише способом збереження і популяризації української культурної спадщини, але й могутнім інструментом патріотичного виховання, формування національної свідомості та пошани до минулого.

Такі виставки не просто демонструють мистецькі витвори – вони відкривають світ символів, історій і традицій, які передавалися з покоління в покоління. Вишитий рушник як оберіг родини, писанка як символ життя та відродження, сорочка як код національної ідентичності – усе це об’єднує минуле й сучасне, родинне й державне, особисте й національне.

Мета таких виставок – поглибити знання дітей та молоді про українську спадщину, зміцнити почуття гордості за свою культуру та заохотити до її збереження й розвитку в повсякденному житті.

Комплексне заняття «Українські рушники – скарби народні навіки»

Програмовий зміст: ознайомити дітей з різними видами вишивки; закріпити знання про використання рушників у побуті; вчити описувати узори та малюнки на рушниках, застосовувати різні прийоми для розмалювання паперових рушників; розвивати творчі здібності; виховувати естетичні почуття та формувати естетичний смак, позитивно ставитись до національних традицій, звичаїв культури України.

Попередня робота: ознайомити дітей з українськими вишитими рушниками.

Матеріал: склеєні вповодж два аркуші, фарби, пензлі.

Хід заняття

В національнiм куточку прибрано: рушники на стiнах, картини, одяг, стоїть стiл вкритий вишитою скатертиною. На столі керамiчний посуд. Лунає пiсня «Пiсня про рушник» муз. Майбороди П. сл. Малишко А.

Вихователь: добрий день, мої любі малята. Щиро вітаю вас у нашій світлиці. Ви мабуть, звернули увагу на чудові вишивки на сорочках, рушниках. Від сивої давнини і до наших днів, у радості й горі рушник – невід’ємна частина нашого побуту.

У народі говорили: «Хата без рушників – як родина без дітей.»

Вишитий рушник можна порівняти хіба що з піснею. За давнім українським звичаєм у хатах збиралися майстрині, де вони ткали, вишивали, а під час роботи співали пісні.

До групи заходять вихователі і співають пісню «Вишиванка».

Вихователь: Вишиті рушники створюють затишок, зміцнюють родину. У народі казали: «Де сяє вишиття, там злагода і добре життя».

Подивіться як палахкотять багатством кольорів рушники в нашій світлиці.

А які ви, діти бачите кольори на рушниках?

(Відповіді дітей).

Багато рушників вишиті двома кольорами: червоним і чорним. Червоний – це колір родючої землі, багатства, урочистості. Червоний — колір щастя, добробуту, кохання. Ним найчастіше вишивали дитячий, юнацький, весільний Одяг. Червоними нитками вишивали рушник для весільного обряду, яким користувалися в побуті ще й після весілля.

На найдавніших вишивках є геометричні узори – лінії, кола, хрести, ромби, які символізували сонце, зорі, землю, воду.

А де ще вам траплялись такі узори?

(Діти – на писанках).

- Так, це надзвичайно дивні узори. Вони походять ще від язичницьких часів. У пізніші часи на рушниках зазвичай вишивали рослини: калину, троянду, ромашку, волошку, мак, барвінок, колоски пшениці. А доповнювали

рослинні орнаменти зображення птахів. На українських рушниках часто можна побачити качок, лебедів, півнів.

А зараз послушайте віршик про рушничок.

Дитина розповідає:

Біле поле полотняне,
рівне ткане, чисто пране,
А по ньому голка ходить,
за собою нитку водить.

Покрутнеться так і сяк -
розцвіте червоний мак.

Зазирне і там і тут -
василечки зацвітуть.

Вихователь: Довгий прямокутний шмат тканини, завжди у наших предків – українців означав дорогу, шлях який веде людину. Рушники використовували у різних життєвих ситуаціях. У багатьох піснях оспівано сюжет коли мати дає синові в дорогу рушник. Це не просто рушник — це оберіг, на якому вишитий певний орнамент. Його символіка має сприяти безпечній дорозі, щасливому поверненню додому. От і сьогодні наші діти простелять свої рушники на щастя для кожного з нас.

Виконують танок з рушниками.

Вихователь: Велика наша Україна, і рушники в різних її куточках вишивають по-різному. На Прикарпатті рушники вишивають червоним і чорним хрестом. Ось так (показую рушник).

На Слобожанщині рушник також вишивають гладдю та хрестом, тільки орнамент широкий і складний, (показую).

Український рушник! Скільки зворушливих спогадів та образів з родинного життя пов'язано з рушниками. Багато цікавого змогли б розповісти нам про ті звичаї і традиції, де їм призначалася головна роль.

А ми сьогодні спробуємо намалювати рушники. Кожен із вас придумас власний узор. І ці невеличкі твори стануть окрасою ваших осель.

Діти сідають за столи малювати.

Після малювання діти розповідають про рушники.

Перша дитина: Ось такий рушник висить завжди в кімнаті на видному місці. Витканий чи вишитий, він призначається для гостей. Господиня на знак поваги до гостя подавала йому рушник на плече. І називався він плечовий.

Діти розігрують сценку.

До групи заходить гість (хлопчик) і звертається до господині (дівчинка).

Гість: – Доброго дня господине! Доброго здоров'я, на день, на місяць, на рік, і на весь ваш вік!

Господиня: – І ви будьте здорові на доброму слові. Проходьте гостю дорогий. (подає рушник на плече і приспівує):

Вода в відеречку – гостечку, вмийся,

Рушник на кілочку – гостечку, втрися.

Друга дитина: А цей рушник – утирач, утиральник.

Він висить біля мисника і слугує для витирання посуду (показую).

На ньому різноманітні смужечки. Червона – побажання сонця і тепла; коричнева – щаслива дорога; зелена – зустріч із добрими людьми; синя та жовта – символи здоров'я та успіху.

Третя дитина: в Україні існував звичай: на весні, коли зазеленіли хліба, люди виходили в поле, несучи на руках рушники з хлібом-сіллю, щоб був гарний врожай (показую). Називався цей рушник обрядовим.

Четверта дитина: А цей рушник – стирок. Без нього не обходиться жодний чисто вимитий посуд(показую).

П'ята дитина: Ось такі рушники вішають над вікнами, дверима.(показую), їх називали оберегами, бо люди вірили, що вони оберігатимуть хату від лиха.

Шоста дитина: цей рушник прикрашає ікони у красному куті, у хаті, щоб у ній було красиво і затишно. А називають його покутник, або божничок. У святкові дні коли вся сім'я збиралась разом, на покутник кладуть хліб і сіль(показую).

Вихователь: Вечорами у вихідні дні чи на свято сходилися хлопці та дівчата до когось у хату, прибрану рушниками, співали пісень, танцювали.

- Давайте і ми з вами під цими чудовими оберегами затанцюємо.

Діти виконують народний український танець.

Вихователь: Колись в Україні не було такої дівчини, яка не вміла б ткати чи вишивати. За давнім звичаєм, тільки-но дівчинка підростала, вона мала готувати собі посог. Довгими осінніми та зимовим вечорами вишивали рушники, сорочки, хустинки. Вишивали такі малюнки, щоб не були схожі на інші. За їхньою якістю оцінювали дівчину як майбутню господиню. Рушники берегли, їх передавали як обереги з покоління у покоління. Дивовижні орнаменти рушників які ви сьогодні бачите створили руки наших бабусь - народних майстринь.

Сьома дитина: З прадавніх часів до нас дійшов звичай зустрічати гостей хлібом на рушнику. От і сьогодні вітаємо наших гостей хлібом і сіллю, (підносимо на рушнику каравай із сіллю).

Вихователь: Поки ми з вами відпочивали та роздивлялися різні рушники, ваші малюнки вже підсохли. Давайте влаштуємо виставку з цих рушників.

Хто хоче розповісти про свою роботу? (розповідають за бажанням).

Чудові у вас вийшли рушники, але час закінчувати заняття.

Лунає українська народна музика.

Вихователь: Ось закінчилося наше заняття. Ви чи мало дізналися про рушник у народних звичаях та традиціях, ознайомилися з обрядовою скарбницею українського народу. Наше життя – це біле полотно, на якому доля мережить свій візерунок. Тож нехай на полотні нашого життя переплітаються радісні, червоні, жовті, зелені, блакитні кольори і вічними будуть символи здоров'я, достатку, щастя та злагоди.

Конспект заняття «Рушники з бабусиної скрині»

Старша група

Мета: закріпити знання дітей про український рушник, про орнаменти на рушниках, про те, що це є предмет національного побуту. Розвивати у дітей естетичний смак. Виховувати повагу до духовних цінностей свого народу бережливе ставлення до українських рушників.

Матеріали: скриня, рушники.

Хід заняття

Вихователь: Діти, наш друг П нічого не знає про нашій український побут про наші традиції давайте разом з ним сьогодні завітаємо до бабусиної світлини. Тут діти кожна річ нам може багато розповісти, про давнину, про традиції і побут якій був у той час, які ми отримали зараз ми цінуємо.

Колись світлицею називали найгарнішу хату, наші бабусі завжди багато докладали зусиль аби хата їхня була красива і затишна.

У давнину кожна жінка-українка багато уваги приділяла вишивці.

Кожна мати свою доньку навчала цьому ремеслу.

Діти, а у вас дома є вишивки?

Вихователь: Погляньте довкола нас у світлині все ,що знаходиться вишите власноруч. Зараз вас із історію вишивки познайомить Ірина Миколаївна.

Розповідь музейного працівника

Вихователь: Ой діти погляньте, яка тут стоїть скриня.

Діти скажіть, що це таке?

Вихователь: Правильно це є рушники.

– Раніше не було жодної хати, де не вишивали жінки, бабусі, дівчата рушників. Вишиті рушники створювали затишок у хаті. У народі казали: «Хата без рушників, як родина без дітей», «Рушник на кілочку, хата у віночку».

– Рушники вважали оберегами, вони боронили хату від нещастя, злих сил. Кажуть в українській хаті, як у віночку, бо вона прикрашена вишитими рушниками.

А зараз давайте пограємо у гру.

Дидактична гра «Минуле – сучасне»

Мета: вправляти в умінні порівнювати інтер'єр сучасних квартир та українських хат. Квартири, кімнати прикрашені картинами, фото, фотошпалерами, тюлями і шторами на вікнах, а українські оселі рушниками

– Діти, де ви бачили рушники? Де і коли люди використовували і використовують рушники?

– Якими кольорами вишиті рушники? (червоними, чорними) Червоний колір – колір любові, доброти, кохання, це колір червоної клини, яку дуже люблять і шанують в Україні, а чорний колір – це колір землі-годувальниці, колір багатства, статку.

Вихователь: Але діти рушник у давнину не так просто було вишити, щоб створити полотно для рушника, потрібно посіяти було льон, виростити і зібрати, далі його потрібно було обмолотити, напярсти нитки, і на ткати полотно.

А про кольори візерунки, які були на рушниках і що вони означали вам розповість Ірина Миколаївна.

Розповідь музейного працівника

Вихователь: Отже у кожен вишитий рушник майстриня вклала душу.

Діти, що означала червона смужка, зелена, коричнева, синя, жовта?

Вихователь: Так діти червона смужка- бажала людині добро, щоб у житті її завжди світило сонце.

Жовта-бажала людині міцного здоров'я, світла, тепла. Зелена – зустріч з добрими людьми. Коричнева – бажала людині щасливу дорогу.

А Синя – ясного неба.

А коли мама – проводжала сина у дорогу, вона дарувала синові такий рушник, який оберігав його від зла, нещастя, нагадував про тепло рідної домівки.

Також колись рушники були і для побуту, колись у родині у діти мали свої утирачі. Ось погляньте який веселий рушничок був він у весь у квітках, а між ними дрібні листочки барвінку його вишивали бабусі для своїх онучок-дівчаток і називалися вони – росяночки .

А ось ці рушнички з дубовим листям, виноградом, називаються грайликами призначені вони були для хлопчиків, щоб були сильні та сміливі.

А ось такий рушник – стирач – був для посуду і стола .

– А ще у скрині є обрядові рушники: Рушник з хлібом сіллю був призначений для зустрічі гостей ;

А ось це є весільний рушник, коли люди одружуються, на ньому були зображені пара голубів, виноград – це символи створення сім'ї, радості, краси, любові.

– Також як і зараз ми використовуємо Пасхальні рушнички, так і у давнину використовували його на Великодне свято. Накривали ним кошик з крашанками, писанками, Пасхою, і йшли до церкви.

Вправа «Виклади візерунок»

Діти, а зараз я вам пропоную викласти готові рослинні елементи на прямокутному аркуші паперу – рушничку

Вихователь: Молодці, діти, гарні придумали візерунки на рушничках.

– Рушники – це є обереги їх потрібно шанувати, берегти, тому що вони нам як дарунок залишилися від наших прабабусі, які бажали нам щоб наше життя було щасливим.

Вихователь: А ви хотіли б мати свій оберіг у будинку чи вдома?

– Я намалювати ось такі рушники – обереги, адже оберіг створений власними руками має величну захисну силу

Розгляд зразків рушників

– Чим я прикрашала рушнички? Якими кольорами?

Відповіді дітей

– Усі ви можете вишити свій рушничок. Але сьогодні ми будемо вишивати пензликом і фарбою і в кожного з вас буде свій рушничок. А щоб рушники вийшли гарними, нам допоможуть наші пальчики.

Пальчикова вправа «Голка-нитка» (з шнурівками)

Туди-сюди голка,

Туди-сюди нитка,

Як рушник повішу

– Хата буде квітка

Самостійна діяльність дітей

Вихователь: Ось діти наше заняття підійшло до кінця.

Де ми сьогодні з вами побували?

Що нового дізналися, що ви запам'ятали?

Отже діти ми сьогодні дізналися про звичаї нашого народу, дізналися які рушники були у давнину, і що означав орнамент і колір рушника. Діти цінуйте і поважайте працю наших пращурів, бережно ставитися до рушників, які нам передалися від пращурів.

ЕТАП 2. ОСНОВНИЙ (НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ)

Цей етап спрямований на формування в дітей почуття любові до Батьківщини, поваги до національної символіки, зацікавлення українським народним мистецтвом *через декоративне малювання*. Через творчу діяльність діти пізнають глибину національних образів, традицій і кольорової символіки, що є основою української культурної ідентичності.

Форми роботи

а) Тематичні заняття з декоративного малювання: «Барвиста Україна» – малювання елементів українського орнаменту як символу єдності поколінь; «Вишиванка для мами» – оздоблення традиційного одягу, як спосіб виразити любов до родини й рідної землі; «Калина – символ України» – графічні вправи з використанням символіки калини, як уособлення жіночності, нескореності, української душі; «Писанка-чарівниця» – декоративне розписування яєчних форм із поясненням магії писанкарства в українській традиції; «Казкове село» – малювання хатинок, пейзажів, рушників, що відображають атмосферу українського села як колиски національної культури.

б) Інтегровані заняття (малювання + музика, література): читання українських казок і створення ілюстрацій до героїв – емоційне осмислення народних цінностей; прослуховування українських пісень і створення візуального образу – синтез культури слова, музики й образотворчості; вірші

про Україну + ілюстрації – поєднання емоційної та візуальної складової любові до Батьківщини.

в) *Колективна творча діяльність*: створення тематичних колажів, панно, аплікацій: «Моя Батьківщина» – художнє зображення важливих для дитини понять про рідну землю; «Карта України в орнаменті» – об'єднання регіональних візерунків у єдину композицію, що символізує єдність народу.

Участь у підготовці виставок: «Подарунок для воїна» – моральна підтримка захисників через творчість; «Свято національної єдності» – демонстрація дитячих робіт як символу мирного й творчого майбутнього України.

г) *Народознавчі хвилинки перед заняттям*: ознайомлення з основами народних ремесел – гончарством, петриківським розписом, вишивкою – як складовими національної гордості та культурної спадщини.

Очікувані результати: формування у дітей почуття гордості за свою країну через мистецтво; поглиблення знань про символіку та значення народного мистецтва; розвиток національної свідомості, патріотичних рис характеру, естетичних смаків та творчої активності.

Зупинимося детальніше.

Конспект заняття з декоративного малювання

Тема : « Гуцульський розпис»

Мета: ознайомити дітей з гуцульським розписом, учити декоративно розписувати площинний предмет, закріпити вивчені прийоми малювання. Навчати дітей правильно використовувати набуті знання в малюванні. Заохочувати самостійно обирати і створювати орнаменти на вирізаних з паперу силуетах посуду. Розвивати відчуття кольору, форми, ритму; розвивати творчу уяву, самостійність, творчу ініціативу, трудові та технічні навички у декоративному малюванні. Виховувати цікавість до народної творчості і повагу до праці народних умільців.

Демонстраційний матеріал: глечики, тарілки, зразки робіт.

Роздатковий матеріал: площинні глечики (жовтого кольору), гуаш, пензлики, палітра, серветки.

Хід заняття

1. Вступна частина.

1) Створення організаційного моменту.

Вихователь читає розповідь про гуцульську кераміку.

Україна здавна славиться народною творчістю, яка має свою багатовікову історію, традиції. Серед багатого та різноманітного за жанрами мистецтва українського народу – своєрідне та оригінальне мистецтво Гуцульщини. Розвинулось воно в оточенні величної, мальовничої карпатської природи в гірських районах. Гуцульщина здавна славиться різними видами декоративно-прикладного мистецтва. Його розвитку сприяла наявність доброякісної місцевої сировини і потреба населення в предметах домашнього і господарського вжитку та задоволенні своїх естетичних смаків. Одним із видів народного мистецтва на Гуцульщині є кераміка. Побутовий посуд відзначається формою, красою розпису.

– Хто скаже, які кольори переважають у гуцульському розписі? (Так, три кольори: жовтий, зелений, коричневий).

Ось подивіться на цей посуд. (глечики). Орнамент, як ви бачите, в основному складається з рослинних і тваринних мотивів.

І ми сьогодні на занятті будемо з вами розмальовувати глечик.

2) Аналіз і обстеження предмета

Уважно подивіться на всі глечики, як вони розмальовані. Ось, наприклад, цей глечик?

- Який він за розміром? (великий)
- Якого кольору сам глечик ?(білого)
- Які кольори переважають ? (червоний, зелений , жовтий?)
- Які елементи намальовані на глечикі ? (8 – пелюсткові квіти, крапки, дуги, мазки).
- Який орнамент зображений на глечикі? (рослинний)

Вихователь : Правильно діти

Сьогодні ми будемо розмальовувати глечик. Зараз я вам покажу, як малювати.

3) Показ виконання роботи

Уважно дивимося всі на дошку.

Спочатку ставимо в центрі тичком крапочку – серединку квітки.
(Коричневим)

Беремо пензлик в руку так, щоб не доторкатися залізного стержня і малюємо 8-пелюсткову квітку мазками, повертаючи при цьому тільки рукою .
Пелюстки малюємо жовтим кольором

Зверху і знизу проводимо пряму лінію (зеленим).

Між лініями всередині тичком ставимо крапочки (коричневим).

Вверху проводимо криву лінію і тичком ставимо коричневі крапочки.

4) Закріплення прийомів зображення

– Що спочатку малюємо? (крапочку)

– Потім що? (8- пелюсткову квітку) Як тримаємо пензлик? Взяли в руку пензлик і показали.

– Після цього, що робимо? (малюємо прямі лінії, ставимо біля них крапки, потім криву лінію) .

Пальчикова гімнастика

Вихователь: щоб наші пальчики краще працювали треба їх трішки розім*яти Пальчик-хлопчик, де ти був? (Ворушать великим пальцем).

З першим братом в ліс ходив. (По черзі загинають пальці).

З другим борщик я варив.

З третім кашу доїдав.

А з четвертим я співав.

2. Основна частина

5) Самостійна робота дітей.

Під час виконання дітьми робіт допомагаю індивідуально.

3. Заключна частина

б) Виставка та аналіз робіт..

Вихователь: Діти, давайте візьмемо свої глечики і розложимо їх на килимку. Подивіться яка гарна крамниця глечиків у нас вийшла. Ви справжні художники. - Дітки, то що ми сьогодні прикрашали? (глечики).

- Яким видом розпису ми прикрасили глечики? (гуцульським)

– Чия робота вам найбільше сподобалася? (Артемкова, Анютина)

-А чим? (вони акуратні, красиві).

-А чий глечик найбільший?(Катрусі)

- Дітки, мені подобаються всі ваші роботи. Вони цікаві, красиві та неповторні.

Тематичні та інтегровані заняття з декоративного малювання є надзвичайно ефективними у розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Поєднання візуального мистецтва з іншими освітніми галузями (мовлення, математика, природа тощо) сприяє глибшому засвоєнню знань, розширює кругозір дитини та стимулює її емоційно-естетичний розвиток. Завдяки чіткій тематиці діти легше сприймають завдання, що підвищує мотивацію та формує стійкий інтерес до мистецтва.

Інтегровані заняття дозволяють гармонійно поєднувати навчання й гру, сприяючи розвитку дрібної моторики, уяви, самовираження й креативності. Наприклад, створення орнаментів за мотивами народного мистецтва з елементами розповіді про традиції формує у дітей не лише художні навички, а й національну самосвідомість. Такі заняття допомагають педагогам комплексно реалізовувати освітні завдання, а дітям – з задоволенням розвивати свої таланти.

Конспект інтегрованого заняття для старшої групи

(декоративне малювання + народознавство)

Тема: «Чарівна Тарілка»

Мета: ознайомити дітей з колоритом українського орнаменту на тарілці (коричневий, жовтий, зелений, чорний), навчити заповнювати всю площину круга візерунком. Розташовувати елементи візерунка відповідно до форми

паперу, середину заповнювати крупним візерунком (квітка), край круга (листки) – дрібним закрити вміння малювати у певній послідовності восьмипелюсткову квітку, обвідну лінію, подвійні та потрійні мазки, хвилясті лінії, перекривати фарбу. Виховувати інтерес до народного мистецтва, розвивати самостійність.

Словник: український візерунок, восьмипелюсткова квітка, обвідна лінія, подвійний та потрійний мазки.

Попередня робота: розглядання українського керамічного посуду у музеї дошкільного закладу «Джерельце»; художнє слово: вірш В. Новомирової «Батьківщина»; закріплення прийомів декоративного малювання; восьмипелюсткова квітка; обвідна лінія; хвилясті лінії; подвійні та потрійні мазки; самостійна художня діяльність.

Матеріал: круг (д. 18 см) з двома колами (д. 9 см і 15 см), колір паперу: жовтий, коричневий, зелений. Фарби, пензлі, серветки, підставки, підкладки, вода, зразок, натура (зразки Українського керамічного посуду).

Прийоми: натура, зразок, показ, пояснення, запитання, вказівки, заохочення, подяка, розглядання робіт.

Хід заняття:

Діти стоять на килимі. *Вихователь запитує у дітей:*

- Як називається наша країна? (Відповіді дітей).
- Правильно. Наша країна – Україна. Вона велика і красива, щедра і багата.

Вихователь читає вірш Валентини Новомирової «Батьківщина»:

На білому світі є різні країни,
 Де ріки, ліси і лани...
 Та тільки одна на землі Україна,
 А ми – її доньки й сини.
 Усюди є небо, і зорі скрізь сяють,
 І квіти усюди ростуть...
 Та тільки одну Батьківщину

Ми маєм –

Її Україною звать.

- Людей, які живуть на Україні називають українцями. Українці, дуже працьовитий народ. Вони виготовлюють різні речі, роблять машини, будують будинки, шують чудовий одяг, виготовлюють іграшки для дітей, роблять чудовий, керамічний, український посуд. (Показати виставку керамічного українського посуду).

- Ми з вами розглядали багато зразків українського посуду. Сьогодні ми з вами будемо малювати тарілку. Чи хочете ви бути сьогодні справжніми українськими майстрами? (Відповіді дітей).

- Тоді сідайте будь ласка на свої місця.

Показати дітям зразок візерунка на папері (можна декілька). Звернути увагу на те як розташовані елементи візерунка на площині круга, на відповідність форми, на кольори.

Потім показати та пояснити послідовність зображення (у центрі намалювати восьмипелюсткову квітку, обвести її, у внутрішньому колі цією ж фарбою 8 листків зовні малого кола. Хвилясті лінії, по 4 лінії між листочками. Іншим кольором домалювати попарно листя у внутрішньому колі (8 шт.) та на хвилястих лініях зовнішнього кола. Край круглої тарілки розмальовувати подвійним мазком, повертаючи круг паперу від фону, не відтворюючи колір паперу.

Закріпити послідовність виконання завдання: що намалювали в центрі тарілки; як розмістити листочки навколо квітки на одній віддалі один від одного; коли повертати папір?

Під час виконання у разі потреби допомагати окремим дітям вибрати потрібні кольори. Вчасно використати навідні запитання. Щоб дитина не пропустила помилки. Слідкувати за тим, щоб діти не гаяли часу, працювали швидко, заохочувати дітей до малювання.

Наприкінці заняття розглянути дитячі роботи; звернути увагу на відповідність візерунка формі, на вдалий добір кольорів, які відповідають

колериту кераміки, запитати дітей чи сподобалося їм бути справжніми художниками, по розпису посуду.

Похвалити дітей, сказати що вони сьогодні добре попрацювали, стали справжніми майстрами народно – прикладного мистецтва.

Зробити виставку дитячих робіт.

Закінчити заняття веселою фізкультхвиличкою «Українська гостинність»

Якби з усіх країн могли малята

У нашу Україну завітати.

Напевно, з ними стали б ми дружити,

Бо українці всі гостинні, діти.

Ми б з ними стали бігати завзято,

А потім почали б іще стрибати.

На гойдалках до неба аж злітати

І весело та дружно танцювати!

Ми б гостей наших чаєм пригостили

І хоровод водити їх навчили

Конспект інтегрованого заняття з декоративного малювання

Тема: «Казкові герої оживають у малюнках»

Мета: формувати у дітей емоційно-естетичне ставлення до української народної творчості; ознайомити з образами героїв українських казок та пісень; навчати створювати ілюстрації на основі прослуханого чи прочитаного тексту. Розвивати уяву, творче мислення, дрібну моторику, навички декоративного малювання. Виховувати любов до рідної мови, культури та народних традицій.

Демонстраційний матеріал: ілюстрації до українських казок, репродукції народних картин, записи українських пісень.

Роздатковий матеріал: альбоми, кольоровий папір, олівці, гуаш, пензлики, серветки, шаблони казкових героїв.

Хід заняття

1. Вступна частина

1) Організаційний момент

Вихователь запрошує дітей до кола:

– Діти, сьогодні ми вирушимо у подорож до чарівного світу української казки. А допоможуть нам у цьому – слово, музика і... наша фантазія!

2) Літературна основа

Вихователь читає уривок з української народної казки «Котик і Півник» або коротку сучасну казку. Обговорює з дітьми:

– Хто головні герої казки?

– Які вчинки вони зробили?

– Хто був добрим, а хто хитрим чи злим?

3) Музична пауза

Діти слухають українську пісню («Ой ходить сон коло вікон», «Жила-була казочка» або іншу тематичну).

– Який настрій викликає ця пісня?

– Уявіть, які фарби підійшли б до цього настрою?

2. Основна частина

4) Показ виконання роботи

Вихователь показує зразок роботи – ілюстрацію до казки.

– Зараз ми спробуємо створити свій малюнок за казкою. Подумайте, кого з героїв ви хочете зобразити.

Пояснення послідовності роботи:

– Намалюйте героя великим, з яскравими деталями.

– Додайте декоративні елементи – квіточки, орнаменти, стилізоване тло.

– Пам'ятайте про настрій: кольори можуть бути спокійні чи яскраві, залежно від емоцій казки.

5) Пальчикова гімнастика

Перед малюванням діти виконують гімнастику:

Казка пальчиком торкнулась –

Фарба з пензлика з'явилась.

Раз мазочок, два кружечок –
Малюємо весь вечір казковий куточок.

6) Самостійна творча робота

Діти обирають героя і створюють свою ілюстрацію до казки або пісні.
Вихователь надає індивідуальну допомогу, підказує кольори й композицію.

3. Заключна частина

7) Виставка та аналіз робіт

Роботи викладаються на фліпчарт або стіл.

- Подивіться, який гарний у нас вийшов казковий музей!
- Хто кого зобразив?
- Які кольори вам найбільше сподобались?
- Чия робота на вашу думку найвиразніша? Чому?

8) Підсумок заняття

- Що нового ми дізналися сьогодні про українські казки та пісні?
- Як ми можемо показати свої враження у малюнках?
- Вам сподобалося бути казковими художниками?

Конспект заняття «Ремесла нашого народу»

Мета: ознайомити дітей з українським народним ремеслом (гончарством), з його історичними витоками і сучасним використанням; прилучати до культури минулого свого народу; формувати оцінні судження, навчати виявляти схожість і відмінність. Уводити до словника дітей слова – назви витворів українських народних майстрів, розвивати звуковимову, уміння висловлювати чітко свої думки. Розвивати мислення, пам'ять, уяву та творчість, дрібну моторику рук, формувати спостережливість, уміння емоційно сприймати красу витворів українських майстрів. Викликати бажання прикрашати вироби, працювати творчо, виявляти творчу ініціативу та винахідливість.

Завдання: викликати у малюків інтерес до зображення предметів нетрадиційними засобами; допомагати дошкільнятам само реалізуватися і самоствердитися; розвивати культуру спілкування, навички колективної та групової взаємодії.

Структура заняття: організаційний момент; мотивація навчальної діяльності; перехід до музею; ознайомлення з новим матеріалом; фізкультхвилинка; закріплення; зняття емоційної напруги; творча робота; виставка робіт; підсумок.

Матеріал: українська народна музика, керамічний посуд, розрізні картинки, предметні картинки з зображенням гончарних виробів, горіхи, виготовлені раніше заготовки глечиків, макаронні вироби, крупи.

Попередня робота: бесіда «Хто такий гончар?», розгляд ілюстрацій, розучування прислів'їв, загадок; ліплення посуду із солоного тіста, Читання Української народної казки «Лисиця і журавель», «Неслухняний глечик»

Хід заняття:

Організаційний момент

Пальчикова гімнастика «Сорока-білобока»

Мотивація навчальної діяльності

- В чому сорока-білобока давала діткам їсти
(«чашечці», «тарілочці», «ложці»)

Перехід до музею

Вихователь:

- *Діти, сьогодні ми відвідаємо місце де є багато красивого і старовинного посуду завітаємо у «музей льону і ткацтва».*

Ознайомлення з новим матеріалом

Проходьте, будь ласка.

- Що ви бачите в музеї?

З давніх-давен українська земля славилася народними майстрами. В Україні вміли і ткати, і різьбити по дереву, і вишивати, виготовляли кераміку. Ця майстерність передавалась із покоління в покоління.

Розгляньте посуд.

- Із чого ж виготовлені ці вироби?

- Як називається людина, яка виготовляє ці вироби?

Глина в кого ожива?

Творить з нею хто дива?

В нього посуд ніби жар,

Ну, звичайно ж, це.... (гончар)

(розглянути малюнки: гончар, гончарний круг, глиняний посуд, див.

Додаток Г)

- Гончар- це дуже давня і шановна професія.

- З чого ж він робить ці чудові вироби?

- Він знаходив глину у землі і залишав її на дворі, щоб вона вилежалась, її мочили дощі, морозили морози, обігрівало сонце, обдували вітри. А навесні з глини вибирали всі палички і камінці, просіювали її, намочували водою, ліпили виріб, поливали, потім готовий обпалювали в печі при високій температурі. Після чого посуд ставав міцним і дзвінким.

Фізкультхвилинка

- А тепер уявіть себе справжніми майстрами,

давайте просіємо глину, намочимо її, виліпимо посуд, поллемо водою, обпалимо в печі (імітація рухів).

Закріплення матеріалу

- Як же називається цей посуд?

У давнину коли купували посуд по ньому постукували, якщо посуд лунко дзвенів його вважали гарним.

-А-ну перевіримо, як він звучить? (Д/Г « Що звучить?»).

В цьому горщику є щось цікаве.

(Дістати завдання)

1 завдання:

Скласти «розбитий» посуд.

- Що в такому посуді можна зберігати?

(індивідуальні запитання)

2 завдання Відгадати загадку:

Як у піч мене несуть,

в мене овочі кладуть,

Ще й водичку наливають,
у вогонь – і борщик мають!

(горщик)

Біля тіла- вуха,

голови не маю,

Моло, сметану,

квас, добре зберігаю (глечик)

3 завдання: Хто здогадається що знаходиться в глечичку? (горішки)

Гра «Горішок»

-Між долоньок їх будемо катати і пальці разом розминати.

(самомасаж рук, пальців)

4 завдання : Прислів'я. Гончар без круга, як рослина без цвіту.

5 завдання: «З якої казки?» (ілюстрація)

6 завдання: Мовна гра «З чого зроблено»

Ложка з дерева – дерев'яна ложка;

Горщик з глини – глиняний горщик;

Подушка з пуху – пухова подушка;

Кочерга з заліза – залізна кочерга.

Зняття емоційної напруги вправа «Художник»

Виконання творчої роботи.

А тепер, будемо прикрашати вироби, які ми з вами робили на попередньому занятті. (плоскі глечики з пластиліну)

А прикрашати ми будемо різними крупами і макаронними виробами.

Техніка безпеки. Матеріал з яким ми будемо сьогодні працювати дрібний, тому будьте уважні. Не беріть в рот. Після роботи помити руки.

(Діти виконують роботу під аудіозапис української народної музики)

Виставка робіт

Підсумок

Бережіть і пам'ятайте споконвічні традиції нашого народу.

Ігри на розвиток дрібної моторики рук

Сорока-білобока
 Сорока-білобока, на припічку сиділа,
 Дітям кашку варила.
 На порозі стрибала, дітей скликала.
 Цьому дала на тарілочці,
 Цьому – в мисочці,
 Цьому – на блюдечку,
 Цьому – в чашечку.

А цьому не дала бо він:

Дров не носив,
 Діжі не місив,
 Хати не топив,
 Кашу не варив!
 Справжній лежень!
 Нема тобі нічого!

Пальці лівої руки згинають у кулачок, а потім почергово їх розгинають, починаючи з великого.

«Художники»

Хід вправи: стоячи, за інструкціями вихователя виконують вправу:

«Зараз ми будемо малювати посуд у незвичний спосіб»

Тарілку «малюємо» носом (кажемо і вико-нуємо),

чашку – підборіддям,

глечик – правим плечем,

горщик – лівим плечем,

ложку – правим ліктем,

ваза – лівим ліктем,

сковорідку – правим коліном,

чайник – лівим коліном,

а каструлю – «хвостиком».

2.2. Загадки

В мені мак розтирають,
галушки в мене кидають,
Річ потрібна і не хитра,
називають всі...

(макітра)

Майстер в руки мене взяв,
на мені намалював,
Листок, квітку, перепілку,
бо розписував...

(тарілку)

Як у піч мене несуть,
в мене овочі кладуть,
Ще й водичку наливають,
у вогонь – і борщик мають!

(горщик)

У відро завжди пірнаю,
Коли воду набираю,
З не радісно всі пють,
Мене (кухлик) зовуть.

А я чудо із чудес:

Мене знає рід увесь,
Бо я хлопець-молодець –
Опишнянський...

(куманець)

Таким чином, основний (навчально-виховний) етап системи національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами декоративного малювання є ключовим у формуванні стійкого емоційного зв'язку з українською культурою, символікою та традиціями. Через художньо-творчу діяльність діти не лише засвоюють естетичні знання, а й розвивають любов до Батьківщини, самовираження, ініціативність і гордість за

свою національну належність. Комплексність, інтеграція мистецьких і виховних форм забезпечує ефективність цього етапу й створює передумови для глибокого засвоєння національно-патріотичних цінностей.

ЕТАП 3. ПІДСУМКОВО-ОЦІНЮВАЛЬНИЙ (РЕФЛЕКСИВНИЙ)

Мета етапу: узагальнити здобуті знання, виявити рівень сформованості національно-патріотичних якостей, стимулювати подальше самовираження та саморозвиток.

Форми роботи на цьому етапі: виставка дитячих робіт «Україна очима дітей» (Додаток Д), свято-нагородження: вручення дипломів, грамот «Юний патріот». Усна рефлексія дітей: «Що я дізнався про свою Батьківщину?», «Що мені сподобалося найбільше?». Повторне анкетування або спостереження за змінами в емоційно-ціннісному ставленні. Формування портфоліо дитини: вкладення тематичних робіт, фото з заходів, оцінки вчителя

Очікуваний результат: закріплення ціннісного ставлення до національної культури, демонстрація естетичних і громадянських досягнень.

Робота з батьками (паралельно на всіх етапах):

Консультації: «Патріотичне виховання у родині»

Спільні майстер-класи: малювання, виготовлення писанок

Сімейні виставки: «Український оберіг у нашій родині».

Зутичимося детальніше.

Організація виставки дитячих робіт «Україна очима дітей» починається з визначення її мети та концепції. Основна ідея проєкту полягає в тому, щоб дати дітям можливість через творчість передати власне бачення України – її краси, історії, культури та мрій про майбутнє. Першим кроком є створення організаційного комітету, до якого входять представники освітніх закладів, культурних установ, громадських організацій чи місцевої влади. Комітет визначає формат заходу (очний чи онлайн), місце проведення (школа, бібліотека, будинок культури, виставкова зала) та дату відкриття.

Далі оголошується відбір робіт серед дітей певної вікової категорії (наприклад, 4-6 років). Учасникам надаються чіткі умови: розмір і техніка виконання робіт, тема та дедлайн подання. Бажано передбачити кілька тематичних підрозділів, наприклад: «Моя мирна Україна», «Краса рідного краю», «Мрії про майбутнє». Роботи можуть виконуватися в різних жанрах – малюнок, аплікація, колаж, живопис, цифрове мистецтво. Для підтримки інтересу можна провести майстер-класи або творчі зустрічі з художниками.

Після завершення прийому робіт організується журі з представників мистецької сфери, педагогів та громадських діячів. Журі відбирає твори для експозиції та визначає переможців, якщо передбачений конкурс. У цей час команда оформлює виставковий простір: підбирає освітлення, встановлює стенди чи мольберти, розміщує роботи з підписами авторів, оформлює інформаційні банери. Важливо створити дружню атмосферу, щоб кожен учасник відчув гордість за свій внесок. Звичайно, оскільки вікова категорія – старший дошкільний вік, то **батьки також беруть активну участь** в організації та реалізації виставки.

Відкриття виставки супроводжується урочистим заходом: вітальним словом організаторів, нагородженням авторів дипломами та пам'ятними подарунками, фотосесією та екскурсією для гостей. Можна запросити місцеві ЗМІ, щоб висвітлити подію та привернути увагу до дитячої творчості. Для більшого охоплення варто створити онлайн-галерею з роботами учасників і розповсюдити її через соціальні мережі та офіційні сайти.

Після завершення виставки частину робіт можна передати до благодійних аукціонів або подарувати дитячим закладам, лікарням, бібліотекам. Це дозволить зберегти емоційний ефект від події та підтримати соціальну місію проєкту. Грамотно організована виставка «Україна очима дітей» стане не лише мистецьким, а й виховним та об'єднавчим заходом, який надихає громаду і формує у дітей відчуття власної значущості та любові до Батьківщини.

Наведемо приклад повторного анкетування для дітей старшого дошкільного віку після проведення етапу 2 – основного (навчально-виховного).

Анкета для дітей (повторне опитування)

Мета: виявити зміни у ставленні до Батьківщини, розумінні національних символів, інтересу до українського мистецтва та традицій після проведених занять з декоративного малювання.

Інструкція для вихователя: запитання подаються в ігровій, доброзичливій формі. Відповіді можна отримувати усно та фіксувати в анкеті. Для зручності можна використовувати картки з малюнками, щоб діти обирали потрібний варіант.

Блок 1. Ставлення до Батьківщини

Як називається наша країна?

Україна

Інша відповідь (записати)

Чи любиш ти свою Батьківщину?

Так

Не знаю

Ні

Що тобі найбільше подобається в Україні?

(Відкрита відповідь)

Блок 2. Національна символіка

Покажи, будь ласка, де зображено прапор України (серед карток з різними прапорами).

Які кольори має прапор України?

Жовтий і синій

Червоний і білий

Інші

Що означають ці кольори?

(Відкрита відповідь, приймаються спрощені варіанти: «небо», «пшениця» тощо)

Блок 3. Інтерес до українського мистецтва

Чи подобається тобі малювати українські візерунки та орнаменти?

Так, дуже

Трохи

Не подобається

Які кольори ти найчастіше використовуєш, коли малюєш українські малюнки?

(Відкрита відповідь)

Чи пам'ятаєш ти, які українські свята ми обговорювали під час занять?

(Відкрита відповідь)

Блок 4. Емоційний стан та ціннісне ставлення

Як ти відчуваєшся, коли малюєш щось про Україну?

Радісно

Спокійно

Байдуже

Інше (записати)

Чи хочеш ти показати свої малюнки іншим дітям і батькам?

Так

Не знаю

Ні

Чи хотів(ла) би ти ще малювати щось про Україну?

Так

Можливо

Ні

Примітка для аналізу: порівняння результатів цього повторного опитування з початковим (до етапу 2) дозволить визначити: зростання інтересу до національних символів і мистецтва; формування почуття гордості та любові до Батьківщини; зміни в емоційній реакції дітей на теми, пов'язані з Україною.

Проілюструємо ключові тези розгорнутої консультації для батьків на тему «Патріотичне виховання у родині».

Патріотичне виховання у родині є важливим складником формування гармонійної, свідомої особистості, здатної любити свою Батьківщину та відповідально ставитися до її майбутнього. Основи патріотичних почуттів закладаються з раннього дитинства, і саме сім'я відіграє у цьому провідну роль, адже дитина, наслідуючи приклад батьків, засвоює моделі поведінки, моральні орієнтири та цінності. Любов до України починається з любові до рідної оселі, вулиці, міста чи села, з відчуття безпеки й затишку у колі близьких людей. Завдання батьків полягає в тому, щоб допомогти дитині відчувати гордість за свою країну, познайомити її з історією, культурою, мовою, традиціями та символами.

Важливим аспектом патріотичного виховання є повага до української мови як до духовного коду нації. Батькам слід не лише спілкуватися з дітьми рідною мовою, а й заохочувати читання українських книжок, перегляд якісних мультфільмів, слухання пісень, що містять народні мотиви та культурні цінності. Не менш значущим є знайомство з національною символікою: пояснення значення синьо-жовтого прапора, тризуба, гімну. Через доступні образи та прості історії можна донести дитині глибокий зміст цих символів, щоб вони викликали гордість і теплі емоції.

Патріотичне виховання в сім'ї також передбачає залучення дітей до збереження та відтворення народних традицій. Спільне святкування українських свят, приготування традиційних страв, участь у народних обрядах і ремеслах формує у дитини почуття належності до своєї культури. Такі сімейні ритуали допомагають дітям відчувати неперервність зв'язку поколінь, що є основою національної ідентичності. Важливо не обмежуватися теоретичними розповідями, а давати дитині можливість діяти: малювати українські орнаменти, виготовляти обереги, вишивати, брати участь у місцевих культурних подіях.

Ще одним потужним інструментом є особистий приклад батьків. Коли дитина бачить, що батьки цікавляться подіями в Україні, беруть участь у благодійних акціях, допомагають громаді, вона природно переймає цю активну життєву позицію. Патріотизм не варто зводити лише до урочистих слів — він проявляється в щоденних вчинках: дбайливому ставленні до довкілля, повазі до праці інших людей, чесності та відповідальності. Таким чином, у сім'ї формується розуміння, що любов до Батьківщини починається з любові до людей, які її творять.

Важливо пам'ятати, що патріотичне виховання має бути не нав'язуванням, а природним процесом, сповненим позитивних емоцій. Дитина повинна відчувати гордість і радість, пізнаючи своє коріння, а не страх чи примус. Тільки в атмосфері довіри, підтримки та взаємоповаги вона зможе вирости громадянином, який із щирою любов'ю й відповідальністю ставитиметься до України. Таким чином, сім'я стає першою школою патріотизму, закладаючи в дитині ті духовні та моральні основи, що визначатимуть її життєву позицію в майбутньому.

Висновки до другого розділу

Отже, у другому розділі було розглянуто практичні аспекти впровадження декоративного малювання як ефективного засобу національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Представлений діагностичний інструментарій надасть змогу визначити початковий рівень сформованості патріотичних почуттів, знань про національні символи, інтересу до українських традицій і мистецтва. Отримані результати дозволять підтвердити необхідність системної та цілеспрямованої роботи у цьому напрямі. Запропонована нами система роботи, побудована на трьох етапах — підготовчому, основному та підсумково-рефлексивному, на наше переконання забезпечить комплексний підхід до формування в дітей емоційно-ціннісного ставлення до Батьківщини.

Використання декоративного малювання у поєднанні з іншими видами мистецької діяльності дозволить інтегрувати національно-культурний зміст у різні форми роботи з дітьми, сприяючи розвитку творчості, естетичного смаку, гордості за свою країну та її культурну спадщину. Практична реалізація системи доведе, що через художню діяльність діти глибше засвоюють символіку, традиції та образи української культури, а також проявляють більшу зацікавленість у збереженні та популяризації національних цінностей. Таким чином, результати другого розділу підтверджують доцільність і високу ефективність застосування декоративного малювання як інтегративного засобу патріотичного виховання у старшому дошкільному віці.

Рекомендації для вихователів щодо національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання.

Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку є одним із пріоритетних напрямів сучасної дошкільної освіти, адже саме у цьому віковому періоді закладаються основи світогляду, моральних орієнтирів та ціннісних установок майбутньої особистості. Відповідно до положень Базового компоненту дошкільної освіти України, формування любові до Батьківщини, поваги до національної символіки, мови, традицій та культури є важливими завданнями педагогічного процесу. Одним із найбільш ефективних і водночас доступних засобів досягнення цих завдань виступає декоративне малювання — вид художньої діяльності, що поєднує естетичний розвиток із формуванням національної ідентичності.

Декоративне малювання, засноване на автентичних зразках українського народного мистецтва, має потужний виховний потенціал. Воно дає змогу дітям не лише засвоювати художні традиції свого народу, а й відчувати їх емоційно, співпереживати та ототожнювати себе з культурною спадщиною Батьківщини. Через колір, форму та символіку орнаментів діти отримують яскраві враження, які сприяють формуванню любові до рідної землі, гордості за свій народ і його творчі досягнення.

Запропоновані рекомендації покликані надати вихователям практичні та науково обґрунтовані орієнтири для організації роботи з патріотичного виховання старших дошкільників засобом декоративного малювання. У них викладено принципи, етапи, методи та форми роботи, а також акцентовано увагу на створенні культурно насиченого виховного середовища й налагодженні взаємодії з родиною. Реалізація цих рекомендацій у педагогічній практиці сприятиме формуванню у дітей глибокого емоційно-ціннісного ставлення до України, розвитку художньо-естетичних здібностей та зміцненню духовно-моральних основ особистості.

Рекомендації для вихователів

1. Теоретико-методологічні засади організації роботи. 1.1. Вихідні принципи.

Національно-патріотичне виховання старших дошкільників засобом декоративного малювання слід здійснювати, спираючись на принципи: наступності та системності (послідовне ускладнення завдань, поступове розширення знань і навичок); культуровідповідності (використання автентичних елементів українського декоративного мистецтва); емоційно-ціннісного підходу (акцент на емоційне переживання, а не лише на засвоєння інформації); інтегративності (поєднання малювання з музикою, літературою, театралізованою грою, краєзнавчими елементами).

1.2. Науково-методичне підґрунтя. Робота має спиратися на педагогічні концепції І. Бега, В. Сухомлинського, К. Ушинського, які підкреслюють значення емоційного досвіду й художньо-естетичних вражень у формуванні патріотичних почуттів. Декоративне малювання розглядається як вид образотворчої діяльності, що здатен відтворювати культурні коди нації та передавати їх у доступній для дитини символічно-образній формі.

2. Організація освітнього процесу. 2.1. Етапність роботи.

Підготовчий етап – створення позитивного емоційного тла, ознайомлення дітей з українськими орнаментами, символікою, казками, піснями, легендами, у яких відображено народні художні традиції.

Основний етап – виконання творчих завдань із декоративного малювання (петриківський розпис, геометричні та рослинні орнаменти, писанкарство, витинанка) з поясненням символічного значення елементів.

Рефлексивно-оцінювальний етап – колективний перегляд робіт, обговорення того, що символізує кожен елемент, участь у виставках, конкурсах, спільних з батьками заходах.

2.2. Форми організації: індивідуальні та групові заняття; інтегровані заняття (поєднання малювання з музичними та літературними творами

патріотичної тематики); проєктна діяльність (створення колективних панно, альбомів, виставок).

3. Зміст і методи роботи. 3.1. Добір тематичного матеріалу. Включення зразків українського декоративного мистецтва з різних регіонів (петриківський розпис, опішнянська кераміка, косівська кераміка, подільські вишивки тощо).

Використання народних символів (калина, барвінок, соняшник, дуб, птахи, дерево життя) із поясненням їх значення.

Ознайомлення з державними символами України через художні завдання (зображення прапора, герба у стилізації декоративного малюнка).

3.2. Методи і прийоми. Метод художньої розповіді — поєднання опису символів з емоційними історіями, легендами.

Метод показу – демонстрація зразків декоративного розпису, пояснення техніки.

Проблемно-пошуковий метод – пропозиція дітям самостійно знайти декоративні мотиви у вишивках, книжках, фотографіях.

Метод творчої імпровізації – надання свободи вибору кольорів і композиції при збереженні основ традиційного стилю.

4. Створення виховного середовища. 4.1. Візуальне оформлення. Оформлення у групі куточка українського декоративного мистецтва з репродукціями, зразками, дитячими роботами. Використання яскравих народних орнаментів у предметно-просторовому середовищі.

4.2. Емоційно-психологічний клімат. Підтримка доброзичливої атмосфери, у якій дитина не боїться експериментувати з формою та кольором. Похвала не лише за результат, але й за старання, творчий пошук.

5. Взаємодія з родиною. 5.1. Форми співпраці з батьками. Проведення майстер-класів для родин, спільних виставок. Запрошення батьків для демонстрації родинних реліквій, вишивок, декоративних виробів. Організація родинних творчих проєктів («Мій рідний край у візерунках»).

5.2. Інформаційно-просвітницька робота. Консультації щодо значення декоративного мистецтва у патріотичному вихованні. Поширення

інформаційних буклетів із порадами щодо продовження творчої діяльності вдома.

6. Оцінювання результатів. 6.1. Критерії: рівень знань дітей про символіку і традиції; сформованість емоційно-ціннісного ставлення до рідної культури; творча активність і бажання брати участь у патріотично спрямованих художніх заходах.

6.2. Методи діагностики: спостереження за діяльністю дитини; аналіз творчих робіт; бесіди та ігрові опитування.

7. Очікувані результати. Вихователь, що системно застосовує декоративне малювання як засіб патріотичного виховання, сприяє: формуванню в дітей любові до Батьківщини через емоційно-позитивний художній досвід; усвідомленню ними символічного значення елементів українського мистецтва; розвитку національної ідентичності та гордості за культурну спадщину; становленню творчо активної, естетично розвиненої особистості.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота присвячена актуальній проблемі сучасної педагогіки – національно-патріотичному вихованню дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання. Актуальність дослідження зумовлена суспільно-політичною ситуацією в Україні, потребою у формуванні свідомих громадян, які люблять свою Батьківщину, поважають її культурну спадщину, традиції та історію. Відповідно до мети та завдань дослідження було виконано комплекс теоретичних та практичних завдань.

Теоретичний аналіз проблеми. У *першому розділі* з'ясовано, що національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку є комплексним процесом, який охоплює формування національної ідентичності, любові до рідної землі, шанування культурних традицій, розвиток почуття відповідальності за долю країни. Встановлено, що дошкільний вік – сенситивний період для закладання базових моральних, емоційних та світоглядних орієнтирів.

Проаналізовано психологічні особливості старших дошкільників: підвищена емоційна чутливість, здатність до наслідування, потреба у візуально-образному сприйнятті, що створює сприятливі умови для використання образотворчого мистецтва у виховному процесі. Окрему увагу приділено законодавчій базі (Закон України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти) та концептуальним положенням, що визначають патріотичне виховання як один з пріоритетних напрямів дошкільної освіти.

Важливим висновком цього етапу є визнання декоративного малювання як потужного засобу патріотичного виховання, оскільки воно поєднує естетичний, пізнавальний та емоційно-ціннісний вплив, сприяє закріпленню знань про національні символи, традиції, культурні образи.

Характеристика особливостей національно-патріотичного виховання дошкільників. Доведено, що ефективність патріотичного виховання визначається гармонійним поєднанням родинного, освітнього та соціокультурного впливів. Важливим чинником є залучення дітей до активної участі в народних традиціях, святах, мистецьких заходах, що викликає позитивний емоційний відгук і закріплює відчуття належності до свого народу.

Виявлено, що основними засобами патріотичного виховання є: художня література (казки, вірші, оповідання про рідний край); народознавчі заняття, ознайомлення з обрядами та символікою; використання української мови як основи національної ідентичності; екскурсії, участь у державних і народних святах; декоративне та образотворче мистецтво.

Визначено, що декоративне малювання виконує подвійну функцію: естетичну (розвиток художнього смаку, творчих здібностей) та виховну (формування ціннісного ставлення до культури і традицій). Через відтворення народних орнаментів, символічних зображень, мотивів українського побуту у малюнках діти опановують знання про свій культурний простір.

Педагогічно значущими є й побічні ефекти декоративного малювання: розвиток дрібної моторики, уваги, пам'яті, посидючості, уміння працювати за інструкцією та виявляти креативність у межах заданої теми.

У другому розділі роботи створено та апробовано систему роботи з національно-патріотичного виховання засобом декоративного малювання, що складається з трьох етапів: підготовчий – ознайомлення дітей із символікою, орнаментами, традиційними сюжетами; основний – виконання творчих завдань з малювання українських орнаментів, предметів побуту, пейзажів рідного краю; підсумково-рефлексивний – обговорення результатів, участь у виставках, оцінка власних і чужих робіт.

Для визначення ефективності методики розроблено діагностичний інструментарій, що враховує когнітивний (знання про Батьківщину), емоційно-ціннісний (ставлення до неї) та діяльнісний (активна участь у заходах)

компоненти. Ми передбачаємо, що розроблена нами методика покаже суттєве зростання рівня патріотичної вихованості дітей у групі.

Отже, декоративне малювання є дієвим інтеграційним засобом поєднання естетичного та патріотичного виховання. Систематичне використання національних мистецьких мотивів у творчій діяльності сприяє формуванню в дітей стійкої національної ідентичності. Методика, розроблена у роботі, забезпечить комплексний розвиток дошкільників: емоційний, пізнавальний, художній і морально-ціннісний. Залучення дітей до декоративного малювання з патріотичним змістом формуватиме в них гордість за свою країну та прагнення зберігати її культурну спадщину.

Практична значущість дослідження полягає в можливості впровадження розробленої системи роботи у закладах дошкільної освіти та її адаптації до різних освітніх програм.

Перспективи подальших досліджень – розширення тематики патріотичного виховання через інші види мистецтва (музику, театр, хореографію), створення методичних посібників для вихователів, інтеграція декоративного малювання з інтерактивними технологіями.

Отже, проведене дослідження підтвердило ефективність використання декоративного малювання як засобу національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку, що сприятиме їх всебічному розвитку та становленню свідомої громадянської позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) URL: https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 11.07.2025)
2. Бех І. Виховання особистості: у 2-х кн. Кн. 1.: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: навч.-метод. видання / І.Д.Бех. К.: Либідь, 2003. 216 с.
3. Бех І. Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді URL: <http://library.ippro.com.ua/attachments/article/375/Програма%20українського%20патріотичного%20виховання.pdf> (дата звернення: 11.07.2025)
4. Бех І. Законопростір сучасного виховного процесу. *Дошкільне виховання*. 2004. № 2. С.
5. Беленька Г. Місце музейної педагогіки в освітньому процесі сучасного дошкільного навчального закладу. *Методика початкового навчання і дошкільного виховання*. 2015. Вип. 18. С. 396-400
6. Богуш А. М. Патріотичний вектор образу «Батьківщина» в педагогічній спадщині Василя Сухомлинського. *Рідна школа*. № 1–2, 2017. С. 67–78.
7. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів : методичні рекомендації. Київ: Фенікс, 2022. 64 с. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732103/> (дата звернення: 11.07.2025)
8. Вашак О.О., Гринь Ю.М. Особливості національного виховання дошкільників засобами українського народного мистецтва. *Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта*. Полтава, 2023. 120 с.

9. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Коло, 2003. 528 с.
10. Віндюк П. А. Критерії патріотичного виховання студентської молоді URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp15/tezi.vindjuk.pdf (дата звернення: 11.07.2025)
11. Волошина Н. М. Соціально-філософський вимір патріотизму сучасного українського суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 “Соціальна філософія і філософія історії” Н. М. Волошина. К., 2010. 20 с
12. Газіна І. Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості (психолого-педагогічні особливості). *Педагогіка*. 2005. № 1. С. 8-10.
13. Гарнійчук В. М. Сформованість патріотизму старших підлітків на етапі становлення української держави: компоненти, критерії та показники. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді, 2014. Вип. 18(1). С. 123-132
14. Гончаренко С. Український педагогічний словник К.: Либідь, 1997. 376 с.
15. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.). К.: Райдуга, 1994. 61 с.
16. Закон України «Про дошкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 11.07.2025)
17. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 11.07.2025)
18. Каплуновська О. «Україна – моя Батьківщина». Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку за наук. ред. О. Д. Рейпольської. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 72 с

19. Качур М. М. Патріотичне виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства : автореф. дис. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.07. К., 2010. 21 с
20. Квас О., Волошин С. Формування патріотичної вихованості учнів початкової школи засобами музейної педагогіки. Молодь і ринок. № 11 (166), 2018. С. 18–22
21. Кисельова Н. Виховувати патріотів. *Дошкільне виховання*. 2001. № 3. С. 27-28.
22. Кобрій О. Основи педагогіки: навч. посіб. Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2008. 263 с.
23. Комарова Т. Навчання і творчість. *Дошкільне виховання*, 1981, №6. с.8-9
24. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. *Дошкільне виховання*. 2003. № 2. С. 3-8.
25. Концепція національного виховання. К.: ІСДО, 1994. 26 с
26. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Затверджена наказом МОН від 16.06.2015 року № 641 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15> (дата звернення: 11.07.2025)
27. Костів В. Теоретичні засади морально-патріотичного виховання дітей і молоді в умовах регіону. Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Косів–Вижниця, 26–28 жовтня 2016 р. Снятин : Прут Принт, 2016.С. 7-16.
28. Котляр В. Створення малюнка. Навчання засобів художньої виразності. *Дошкільне виховання*, 1992, 8,с.10-11
29. Левицька А. А. Патріотичне виховання майбутніх офіцерів-прикордонників на засадах військових традицій : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07. К., 2019. 198 с.
30. Лещенко О. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку. *Дошкільне виховання*. 2003. № 9. С. 12-16.

31. Маланюк Т. З. Патріотичне виховання учнів основної школи засобами туристсько-краєзнавчої роботи : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07. Умань, 2015. 22 с

32. Микуліна А. К. Методика навчання малюванню дітей дошкільного віку. Методичні рекомендації з дисципліни «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва» для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» ступеня «Бакалавр», груп ДО – 2, ДО – 3 Мукачєво: МДУ, 2018, 105с.

33. Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія «Педагогіка. Соціальна робота». Ужгород, 2005. №8. 239 с

34. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті. — К., 2002. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=347%2F2002](https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=347%2F2002) (дата звернення: 11.07.2025)

35. Охріменко Н. П. Експерсії як засіб використання засад художнього краєзнавства у закладі дошкільної освіти [URL: http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2677/1/6.pdf](http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2677/1/6.pdf) (дата звернення: 11.07.2025)

36. Пісоцький О. П. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці : навч. посіб. для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» 2-ге вид., доп. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 162 с.

37. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник К.: Академвидав, 2006. 456 с.

38. Сковорода Г. Вірші, пісні, байки, діалоги, трактати, притчі, прозові переклади, листи. Київ : Наукова думка, 1983. 261с.; І. В. Найда, А. П. Дербак Філософські погляди Григорія Сковороди та їх вплив на національно-патріотичне виховання як чинник удосконалення державного управління [URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/50959/1/2-1.pdf](https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/50959/1/2-1.pdf) (дата звернення: 11.07.2025)

39. Стратегія національно-патріотичного виховання. Затверджена Указом Президента України № 286/2019 від 18.05.2019 року [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019) (дата звернення: 11.07.2025)

40. Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М., Янцур Л. А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник Київ: Видавничий дім «Слово», 2010. 376 с. : іл

41. Сухорукова Г.В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник для студентів за заг. ред. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с

42. Терещенко О.П. Розвиток творчості старшого дошкільника в образотворчій діяльності : навч.–метод. посіб. Київ : Світич, 2009. 328с

43. Філімонова Т., Якименко С. Констатувальний етап дослідження підготовки майбутнього вихователя до патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. № 4 (59), грудень 2017. С. 529–533

44. Хорламова О. Л Виховання у дітей в сім'ї патріотизму як життєвої цінності *Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах* : матер. Звітної наук.-практ. конф. К., 1999. С. 34–37

45. Шкрібтієнко Л. П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.08. Одеса, 2019. 297 с

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

**Узагальнена таблиця особливостей патріотичного виховання дітей
старшого дошкільного віку**

Категорія	Особливості
Вікові психологічні особливості	Сформоване емоційне сприймання Активне мовлення Схильність до наслідування Розвиток моральних почуттів
Основні цілі	Формування любові до рідної землі, мови, народу Поява почуття національної належності Пробудження гордості за Батьківщину
Зміст виховання	Ознайомлення з державними символами Традиціями, святами, культурною спадщиною Героями українського народу
Провідні принципи	Дитиноцентризм Гуманізм Культуровідповідність Наступність між родиною, ЗДО і школою
Форми організації роботи	Тематичні заняття Екскурсії, свята, народознавчі ігри Інценізація казок, віршів, пісень про Батьківщину
Методи виховання	Словесні (розповідь, бесіда) Ігрові (рольові, народні ігри) Візуальні (розгляд ілюстрацій, перегляд відео) Практичні (малювання, аплікація, спів, хореографія)
Роль дорослих	Особистий приклад Спільна діяльність з дитиною Підтримка національних ініціатив у побуті
Очікувані результати	Емоційно-ціннісне ставлення до Батьківщини Усвідомлення себе частиною українського народу Початкові громадянські якості та моральні орієнтири

ДОДАТОК Б

**Етапи системи роботи з національно-патріотичного виховання дітей
старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання**

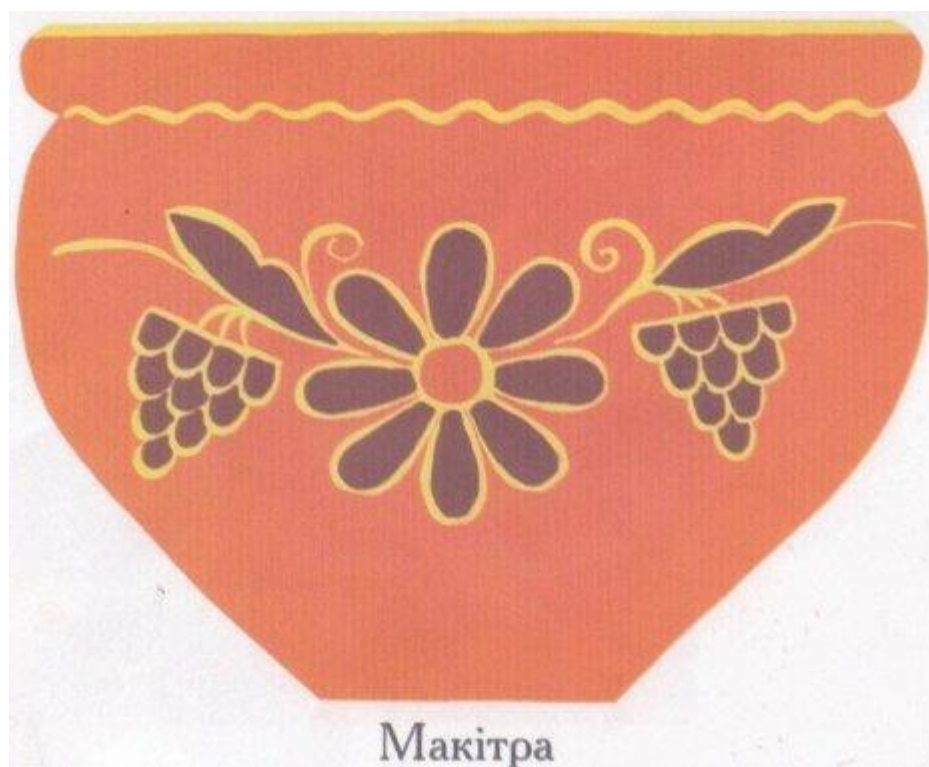
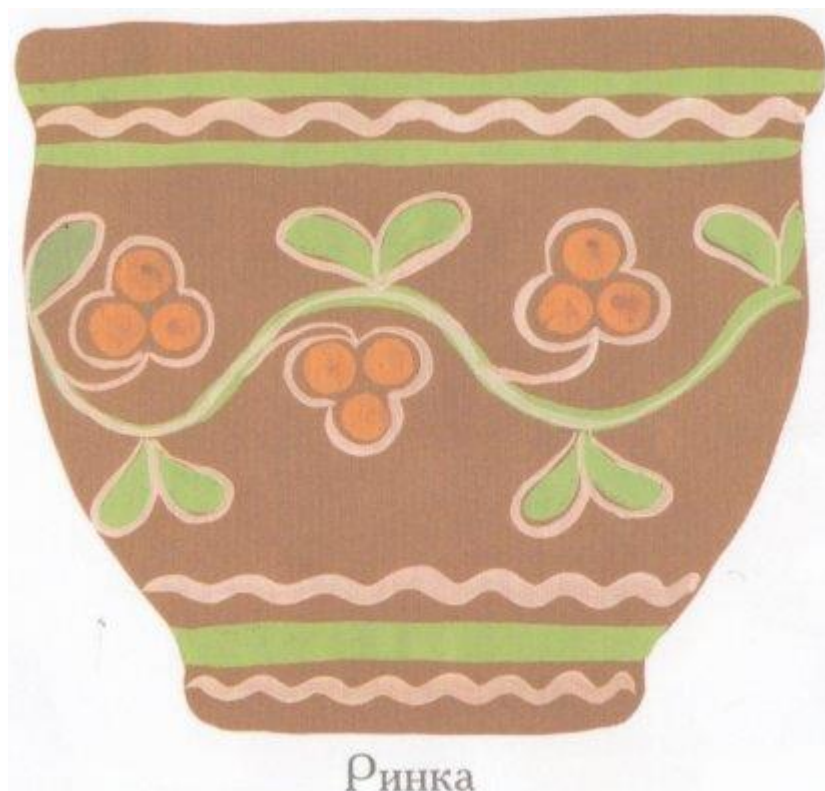
Етап	Мета	Форми та зміст роботи	Очікуваний результат
1. Підготовчий	Формування інтересу до українських традицій, мотивація до творчості	- Бесіди: «Що таке Батьківщина?» - Екскурсії у куточок народознавства - Гра «Символи мого народу» - Перегляд презентацій, мультфільмів	Емоційне залучення, первинне усвідомлення національної тематики
2. Основний (навчальний)	Ознайомлення з національним мистецтвом, розвиток патріотичних рис	- Заняття з декоративного малювання: писанка, вишиванка, калина - Інтегровані заняття: малювання + пісня/вірш - Створення колективних робіт, виставок	Розширення знань, творча самореалізація, зміцнення патріотичних переконань
3. Підсумково-оцінювальний	Оцінити результати, викликати гордість, стимулювати подальшу активність	- Виставка «Україна очима дітей» - Усна рефлексія - Нагородження «Юний патріот» - Портфоліо дитини	Усвідомлення своєї належності до культури, гордість за країну
Супровідна робота з батьками	Поглиблення виховного впливу через родину	- Консультації, майстер-класи - Спільні виставки, флешмоби - Родинні традиції у дитячій творчості	Партнерство родини і ЗДО, укріплення цінностей у домашньому середовищі

ДОДАТОК В

ДОДАТОК Г

ДОДАТОК Д

